

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ**

**«ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ
ΜΕΛΕΤΗ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗΣ ΕΣΠΑ»**

ΡΟΥΤΣΗ ΜΑΡΙΑ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου
Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στην Οικονομική της Εκπαίδευσης και Διαχείριση Εκπαιδευτικών Μονάδων

Πειραιάς, Φεβρουάριος 2024

UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF ECONOMICS

MASTER PROGRAM
IN ECONOMICS IN EDUCATION AND
MANAGEMENT OF EDUCATIONAL UNITS

“SOURCES OF FUNDING FOR THE EDUCATION
SYSTEM IN GREECE, COMPARATIVE STUDY
WITH OTHER EUROPEAN COUNTRIES AND
INVESTIGATION OF ABSORPTION IN THE NRSF”

By

ROUTSI MARIA

Master Thesis submitted to the Department of Economics of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Economics in Education and Management of Educational Units

Piraeus, Greece, February 2024

*Στους γονείς μου και τα αδέρφια μου
για την πίστη τους σ' εμένα,
στον σύζυγό μου για την απλόχερη
υποστήριξη και ενθάρρυνση σε κάθε μου βήμα.*

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Μιχελακάκη, για τη βοήθεια και την ειλικρινή στήριξη που μου παρείχε. Επίσης, τον διευθυντή του ΠΜΣ, κ. Χλέτσο, για την ευκαιρία που μου έδωσε να παρακολουθήσω το συγκεκριμένο ΠΜΣ, αλλά και όλους τους καθηγητές που κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών, στάθηκαν αρωγοί στην προσπάθειά μου.

Πηγές χρηματοδότησης εκπαιδευτικού συστήματος στην Ελλάδα, συγκριτική μελέτη με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και διερεύνηση απορρόφησης ΕΣΠΑ

Σημαντικοί όροι: εκπαίδευση, οργανωτικά μοντέλα εκπαιδευτικών συστημάτων, μέθοδοι χρηματοδότησης, πηγές δημόσιας χρηματοδότησης, ΕΣΠΑ

Περίληψη

Πεδίο μελέτης της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η έννοια της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση. Η σπουδαιότητα και η δυναμική της εκπαίδευσης έχουν επισημανθεί ευρέως στη βιβλιογραφία, όπως επίσης και τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων. Σε ότι αφορά την Ευρώπη, τα μοντέλα αυτά διαφοροποιούνται ανά χώρα και αφορούν την ενιαία δομή εκπαίδευσης, την παροχή κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος και τη διαφοροποιημένη κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η Ελλάδα ακολουθεί το μοντέλο παροχής κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος, όπως διάφορες χώρες της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης. Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση των σχολικών μονάδων στις χώρες της Ε.Ε. και με βάση τη μελέτη των στατιστικών στοιχείων, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία μεταξύ των κρατών - μελών σχετικά με τον τρόπο της μεταβίβασης των πόρων. Παρόλα αυτά, στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. υφίσταται ένας αλγόριθμος με βάση τον οποίο υπολογίζονται οι πόροι που πρέπει να μεταβιβαστούν σε μια σχολική μονάδα, με βάση το πλήθος των μαθητών που φοιτούν σε μια σχολική μονάδα ή/και το πλήθος των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτήν. Συχνά – πλην όμως της Ελλάδας – λαμβάνονται επιπλέον κριτήρια υπόψη για τη διαμόρφωση του αλγορίθμου όπως τα χαρακτηριστικά της επιμέρους σχολικής μονάδας καθώς και του είδους των μαθητών που φοιτούν σε αυτή. Στη χώρα μας η δημόσια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια βαθμίδα υλοποιείται μέσα από τον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας, το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και τα ποσά των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η χρηματοδότηση

γίνεται μέσω χρηματοδότησης εισροών, διαδικασίας και εκροών. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., με την Ελλάδα να βρίσκεται χαμηλά στην κατάταξη (4,1% του ΑΕΠ), αρκετά κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (4,8 % του ΑΕΠ). Ολοκληρώνοντας την εργασία, επισημαίνεται πως η αξιοποίηση του ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος αναδεικνύεται ως ευεργετική. Ωστόσο, οι ανάγκες του εκπαιδευτικού μας συστήματος παραμένουν μεγάλες, θέτοντας επιτακτική την εστίαση πάνω στο ζήτημα της χρηματοδότησης, με σκοπό μια βιώσιμη, ποιοτική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά και τους νέους.

Sources of funding for the education system in Greece, comparative study with other European countries and investigation of absorption in NSRF

Keywords: education, organizational models of educational systems, financing methods, sources of public funding, NRSF

Abstract

The main focus of this academic report is the concept of finance within the education sector. The importance and dynamics of education have been greatly noted in the bibliography in addition to the organizational models of the educational systems. In terms of Europe, these models vary within each country and concern the education structure, the allocation of a common core curriculum and the differentiated lower secondary education. Greece follows the educational model of a common core curriculum, like many other countries of western and southern Europe. In regards to the financing of school units in the EU, and based on statistics, it was found that a big variation occurs between member states regarding the manner of transferring resources. Even so, in most countries of the EU exists an algorithm, based on which the resources to be transferred to a school unit are calculated. The algorithm is based on the student number attending the unit, or/and the number of teaching staff serving in it. Often – excluding Greece – additional criteria are taken into consideration to configure the algorithm such as the characteristics of the school unit along with the type of students who attend it. In our country public funding of the primary and secondary education levels is implemented through the regular budget of the Ministry of Education, the Public Investment program and the amounts of the Central Autonomous Resources of Local Government Organizations. In higher education, funding is done through input, process and output financing. Education expenses, differ significantly amongst EU countries, with Greece having a low ranking (4.1% of GDP), which is well below the EU average (4.8 % of GDP). Concluding this report, it is pointed out that the utilization of the NSRF as a means of

financing the education system emerges beneficial. However, the needs of our education system remain great, making it imperative to focus on the question of financing, with the aim of a sustainable, quality education for all children and young people.

Περιεχόμενα

Περίληψη	v
Abstract.....	vii
Κατάλογος Πινάκων.....	xi
Κατάλογος Σχημάτων	xii
Κατάλογος Διαγραμμάτων	xiii
Κατάλογος Χαρτών	xiv
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1. Εκπαίδευση - Οργανωτικά Μοντέλα	3
1.1 Γενικά για την εκπαίδευση	3
1.2 Οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων	7
1.3 Δομή και διάρθρωση (στοιχεία) του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.....	11
1.4 Σύγκριση της δομής του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος με άλλων ευρωπαϊκών κρατών.....	15
Κεφάλαιο 2. Μέθοδοι χρηματοδότησης	23
2.1 Η έννοια της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση.....	23
2.2 Μοντέλα χρηματοδότησης.....	27
2.3 Δημόσια χρηματοδότηση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στην Ελλάδα.....	28
2.4 Χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στην Ε.Ε.	33
Κεφάλαιο 3. Απορρόφηση ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος....	47
3.1 Το πρόγραμμα ΕΣΠΑ.....	47
3.2 Περίοδος 2007-2013.....	48
3.3 Περίοδος 2014-2020.....	49
3.4 Περίοδος 2021-2027.....	53
3.5 Σημαντικά εκπαιδευτικά έργα μέσω ΕΣΠΑ	57
Συμπεράσματα.....	59
Βιβλιογραφία	63
Ελληνική	63

Ξένη 65

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1.1 Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη.....	9
Πίνακας 2.1 Οι τρεις πηγές δημόσιας χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	31
Πίνακας 2.2 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021 (% του ΑΕΠ και % των συνολικών κρατικών δαπανών).....	35
Πίνακας 2.3 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021 (σε εκ. εθνικού νομίσματος)	38
Πίνακας 2.4 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ: α) πρωτοβάθμια έως μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση και β) τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	45
Πίνακας 3.1 Πορεία έγκρισης και υλοποίησης των τριών μεγαλύτερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.....	51
Πίνακας 3.2 Έργα ΕΣΠΑ 2014-2020 για την εκπαίδευση.....	57

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 2.1 Οι τρεις πτυχές της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης	24
Σχήμα 3.1 Η δομή του ΕΣΠΑ: τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, τα οποία καθορίζονται από την πρόταση που υποβάλλει η Ελλάδα στην Κομισιόν στην αρχή κάθε περιόδου.	47

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1 Η δομή και διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος	14
Διάγραμμα 1.2 Ποσοστό (%) μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (2022)	14
Διάγραμμα 1.3 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Φιλανδία.....	18
Διάγραμμα 1.4 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Γαλλία.....	18
Διάγραμμα 1.5 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Γερμανία	19
Διάγραμμα 1.6 Το μέσο μέγεθος των τάξεων στην πρωτοβάθμια (ISCED 1) και την κατώτερη δευτεροβάθμια (ISCED 2) εκπαίδευση.....	22
Διάγραμμα 2.1 Ελλάδα - Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση συνολικά (% του ΑΕΠ) Πηγή: Trading Economics (2023).....	33
Διάγραμμα 2.2 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021 (% του ΑΕΠ)	34
Διάγραμμα 2.3 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ, για την πρωτοβάθμια έως τη μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	43
Διάγραμμα 2.4 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ, για την τριτοβάθμια εκπαίδευση	44
Διάγραμμα 3.1 Αριθμός και μέγεθος των επιλεγμένων έργων, από το σύνολο των 21.779 έργων που εγκρίθηκαν έως τον Μάρτιο του 2018, καθώς και ποσοστά απορρόφησης της χρηματοδότησης ανά τομέα	52
Διάγραμμα 3.2 Τα κονδύλια ανά χώρα της Ε.Ε. και ανά Ταμείο, για την περίοδο 2021-202755	

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1.1 Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας (ISCED 1) και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) στην Ευρώπη.....	8
--	---

Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αφορά η μελέτη της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση. Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει τους οικονομικούς πόρους και τους πόρους σε είδος που διατίθενται για την εκπαίδευση. Η έννοια της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης σχετίζεται με τον τρόπο κατανομής, χρήσης και λογοδοσίας των πόρων για την επίτευξη μιας βιώσιμης, ποιοτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά και τους νέους.

Το παρόν θέμα είναι λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό, ιδίως την περίοδο που διανύουμε, όπου οι πόροι για την εκπαίδευση έχουν περιοριστεί λόγω των συνεχών κρίσεων και οι προκλήσεις στα εκπαιδευτικά συστήματα είναι πολλαπλές. Οι κρίσεις – τόσο η οικονομική κρίση όσο και η κρίση της πανδημίας – έχουν επηρεάσει δραματικά τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις που απαιτούνται για τον μετασχηματισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων, με τις κυβερνήσεις σε πολλές χώρες να έχουν περιορίσει τη χρηματοδότηση στην εκπαίδευση λόγω της αργής οικονομικής ανάκαμψης, του αυξανόμενου κόστους χρέους και της εγχώριας αναπροσαρμογής προτεραιοτήτων κατά τη διάρκεια και μετά την πανδημία. Αποτέλεσμα είναι οι ομάδες παιδιών και νέων, συμπεριλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, των ευπαθών ομάδων όπως οι μετανάστες, να στερούνται το τόσο πολύτιμο αγαθό της εκπαίδευσης.

Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει το ζήτημα της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση, μέσα από τη θεωρητική ανάλυση του θέματος και την παρουσίαση στατιστικών δευτερογενών δεδομένων αναφορικά με το θέμα, τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Ευρώπη. Στόχοι της εργασίας είναι οι εξής:

- Να παρουσιαστούν τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη
- Να παρουσιαστεί το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας και να γίνει σύγκριση με αυτά άλλων χωρών στην Ε.Ε.
- Να αναλυθούν οι μέθοδοι χρηματοδότησης της εκπαίδευσης και τα βασικά μοντέλα χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων στις χώρες της Ε.Ε.
- Να παρουσιαστούν οι πηγές δημόσιας χρηματοδότησης στην εκπαίδευση στην Ελλάδα

- Να επισημανθεί ο ρόλος του ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος στη χώρα μας

Σε ότι αφορά τη δομή, το κύριο μέρος της εργασίας δομείται σε τρία κεφάλαια.

- Στο κεφάλαιο 1, με τίτλο «Εκπαίδευση - Οργανωτικά Μοντέλα», γίνεται αρχικά μια γενική αναφορά στην εκπαίδευση και στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη. Ακολούθως, παρουσιάζεται η δομή και η διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και γίνεται σύγκριση αυτού με άλλων ευρωπαϊκών κρατών.
- Στο κεφάλαιο 2 γίνεται λόγος για τις μεθόδους χρηματοδότησης της εκπαίδευσης. Αρχικά, δίνεται η έννοια της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση, όπου επισημαίνονται οι τρεις πτυχές της και η σημασία των επενδύσεων στη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, αναφέρονται τα βασικά μοντέλα χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων στις χώρες της Ε.Ε. και τα κριτήρια υλοποίησης αυτών. Η ανάλυση συνεχίζει με την αναφορά στη δημόσια χρηματοδότηση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στην Ελλάδα (βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τριτοβάθμια εκπαίδευση) και στα ισχύοντα κριτήρια. Παρουσιάζονται ειδικότερα, οι πηγές δημόσιας χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας. Ακολούθως, γίνεται λόγος για τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στην Ε.Ε., όπου δίνονται τα στοιχεία που αφορούν τις δαπάνες της γενικής κυβέρνησης για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. ανά χώρα. Ολοκληρώνοντας το εν λόγω κεφάλαιο, γίνεται αναφορά και στις ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε.
- Στο τελευταίο κεφάλαιο του κυρίου μέρους γίνεται αναφορά στο ΕΣΠΑ και την απορρόφηση του ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος στη χώρα μας. Στο πλαίσιο της ανάλυσης του κεφαλαίου αυτού, γίνεται αρχικά λόγος για το πρόγραμμα ΕΣΠΑ, τη δομή του και την υλοποίηση του από το 2007 έως σήμερα. Συγκεκριμένα, γίνεται ανάλυση των τριών προγραμμάτων των περιόδων 2007-2013, 2014-2020 και 2021-2027 αναφορικά με τον τομέα της εκπαίδευσης. Τέλος, αναφέρονται ενδεικτικά σημαντικά εκπαιδευτικά έργα που χρηματοδοτήθηκαν και υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο των Προγραμμάτων ΕΣΠΑ

Κεφάλαιο 1. Εκπαίδευση - Οργανωτικά Μοντέλα

1.1 Γενικά για την εκπαίδευση

Η παιδεία ως βασικό κοινωνικό αγαθό και η εκπαίδευση ως η διαδικασία που το παράγει, αποτελούν τα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής λειτουργίας. Αποτελεί βασικό ποιοτικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής λειτουργίας διότι προσδίδει ποιοτικά χαρακτηριστικά στο πρότυπο της εθνικής ανάπτυξης, στη στήριξη της κοινωνικής συνοχής της κοινότητας και στην ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής των Ελλήνων πολιτών στα κοινωνικά δρώμενα (ΚΑΝΕΠ, 2017).

Η εκπαίδευση αποτελεί βασικό ανθρώπινο δικαίωμα και σε παγκόσμιο επίπεδο το δικαίωμα των ατόμων στην εκπαίδευση έχει κατοχυρωθεί από το «Διεθνές Σύμφωνο των Ενωμένων Εθνών για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα » του 1966 (Gvelesiani, 2013). Ως εκπαίδευση νοείται η ανάπτυξη των σωματικών, πνευματικών και ηθικών ικανοτήτων ενός ατόμου. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει τα στάδια της ανατροφής, της μόρφωσης που αποκτάται μέσω της διαδικασίας της διδασκαλίας, της παιδείας αλλά και όλα τα στάδια της μόρφωσης που λαμβάνουν χώρα στα σχολεία (Γκόβαρης, 2011). Η γνώση που αποκτάται μέσω της εκπαίδευσης δεν ορίζεται ως ένα διαρκές κοινωνικό φαινόμενο αλλά ως ένας ζωντανός οργανισμός που ζει και υπερπηδά τις ζωτικές δοκιμές του χρόνου καθώς αναπτύσσεται η οικονομία της κάθε χώρας. (Webb et al., 2018).

Μέσω της εκπαίδευσης το άτομο αποκτά συστημικές γνώσεις και δεξιότητες που το προετοιμάζουν να αντιμετωπίσει τη ζωή αλλά και την επαγγελματική του πορεία. Στόχος της εκπαίδευσης είναι ακόμα η δημιουργία προσωπικότητας τέτοιας των ατόμων ώστε μέσω της ανάπτυξης ιδιοτήτων όπως η ανεξαρτησία, η δράση, η δημιουργικότητα κ.α. να μπορούν να αντιμετωπίσουν το ευμετάβλητο της καθημερινότητας. Η εκπαίδευση, λοιπόν, είναι ένα σύστημα σχεδιασμού του μέλλοντος καθώς τα άτομα που μετέχουν στη διαδικασία της εκπαίδευσης αναπτύσσουν ιδέες, ιδεολογίες, ιδανικά, ελπίδες και οι συμπεριφορές αυτών οικοδομούν τις κοινωνίες και τους θεσμούς. (Webb et al., 2018).

Σύμφωνα με τους Idris et al (2012), εκπαίδευση σημαίνει ο άνθρωπος να βελτιώνει την ικανότητά του να επιλέγει κάθε φορά που βρίσκεται αντιμέτωπος με ένα πρόβλημα τη βέλτιστη, από τις διαθέσιμες, επιλογή. Έτσι, λοιπόν, η εκπαίδευση δεν πρέπει να μεταφράζεται μόνο ως μία οικονομική επένδυση, αλλά ως μία καθοριστική συμβολή στη

ζωή, την ανάπτυξη, την πρόοδο και την επιβίωση του ανθρώπου. Ακόμη, έχει νόημα να υπογραμμίσουμε πως την ευθύνη για την εκπαίδευση των ατόμων έχουν τόσο οι γονείς όσο και οι ενήλικες, οι εκπαιδευτικοί σε δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα.

Η εκπαίδευση μπορεί να οριστεί ως «η σκόπιμη, συστηματική και συνεχής προσπάθεια μετάδοσης, πρόκλησης ή απόκτησης γνώσεων, αξιών, στάσεων, δεξιοτήτων ή ευαισθησιών καθώς και κάθε μάθησης που προκύπτει από την προσπάθεια» (Cremin, 1976: 27). Αυτός ο ορισμός ευρείας βάσης δείχνει ότι η εκπαίδευση είναι μια σκόπιμη δραστηριότητα. Ακόμη, αντιλαμβάνεται την εκπαίδευση ως διαδικασία, που μπορεί να συμβεί μέσα σε ένα ευρύ φάσμα πλαισίων και όχι μόνο στα σχολεία. Επιπλέον, αυτή η σκόπιμη δραστηριότητα δεν μεταδίδει μόνο γνώση, αλλά ασχολείται επίσης με αξίες, στάσεις, δεξιότητες και ευαισθησίες. Η εκπαίδευση είναι μια δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα σε πολλούς διαφορετικούς χώρους και αποσκοπεί στην ανάπτυξη της γνώσης, της κατανόησης, της εκτίμησης, της ανάπτυξης και της συμπεριφοράς. Ενώ οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν χαρακτηρίσει τα σχολεία ως τον φορέα που είναι υπεύθυνος για την εκπαίδευση, στην πραγματικότητα η εκπαίδευση έχει τη δύναμη να υπερβαίνει τα σχολικά πλαίσια.

Σύμφωνα με τον Noddings (2007), ο σκοπός της εκπαίδευσης αναφέρεται στα πιο γενικά ιδανικά, αξίες ή αρχές, τις οποίες ένα άτομο, ένα ίδρυμα ή μια κοινωνία θεωρεί ως την απόλυτη φιλοδοξία της εκπαίδευσης. Ο σκοπός αυτός αφορά τόσο τη φιλοδοξία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος όσο και τα τελικά επιθυμητά αποτελέσματα ή επιτεύγματά του. Οι εκπαιδευτικοί σκοποί καθορίζουν τελικά τη συνολική κατεύθυνση ενός εκπαιδευτικού συστήματος ή ιδρύματος. Οι στόχοι της εκπαίδευσης καθορίζονται από τους εκπαιδευτικούς σκοπούς και επικεντρώνονται σε περιεχόμενα και θέματα που συνιστούν μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Παράδειγμα στόχου της σχολικής εκπαίδευσης είναι να διδάξει ένα σύνολο κοινών αξιών για τους διαφορετικούς πληθυσμούς. Σε πρακτικό στάδιο, το πραγματικό διδακτικό υλικό (όπως βιβλία, εγχειρίδια, χάρτες, βίντεο και οπτικά βοηθήματα) είναι αυτό που οι εκπαιδευτικοί αξιοποιούν στην τάξη και αφορά την πιο άμεση καθημερινή εφαρμογή της εκπαίδευσης. Όταν το πλαίσιο αυτό (σκοποί – στόχοι – πρακτική εφαρμογή) υλοποιηθεί σωστά, τότε αντικατοπτρίζει τη δυναμική της εκπαίδευσης από τη θεωρία στην πράξη. Δυστυχώς, στην πραγματικότητα, αυτό που συμβαίνει συχνά είναι ότι οι σκοποί και οι στόχοι της εκπαίδευσης παραλείπονται, με αποτέλεσμα η πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης να χαρακτηρίζεται αναποτελεσματική.

Ένας σημαντικός όρος στη μελέτη της έννοιας της εκπαίδευσης είναι το «πρόγραμμα σπουδών», το οποίο αναφέρεται (Chazan, 2022):

- στους σαφώς δηλωμένους και διατυπωμένους στόχους, περιεχόμενα, μαθήματα, θέματα, βιβλία και πηγές, τα οποία είναι τα επίσημα πλαίσια και οι απαιτήσεις ενός σχολείου και των εκπαιδευτικών του, που διαμορφώνουν τη λειτουργία ενός σχολείου.
- σε στάσεις, αξίες και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν τους κανόνες της καθημερινής ζωής στα σχολεία πέρα από τα μαθήματα που διδάσκονται επίσημα σε μια τάξη, αντικατοπτρίζοντας τα πολλαπλά χαρακτηριστικά της σχολικής κουλτούρας η οποία έχει σημαντικό αντίκτυπο στον πραγματικό ρυθμό και τη ροή της καθημερινής σχολικής ζωής.
- στα βιβλία, τα μαθήματα, τα θέματα που συνειδητά και σκόπιμα δεν αποτελούν μέρος του σχολικού προγράμματος σπουδών, όπως η συζήτηση γύρω από πολιτικά, φυλετικά, έμφυλα, ηθικά και πνευματικά ζητήματα.

Μια ακόμη σημαντική διάσταση της εκπαίδευσης είναι αυτό που είναι κοινώς γνωστό ως «παιδαγωγική», το οποίο νοείται ως οι μεθοδολογίες ή οι τρόποι με τους οποίους πρέπει να γίνεται η διδασκαλία. Η παιδαγωγική είναι προφανώς μια κρίσιμη διάσταση της εκπαίδευσης, επειδή αφορά το τι διδάσκουν οι εκπαιδευτικοί και πώς μαθαίνουν οι μαθητές. Η παιδαγωγική (που μερικές φορές ονομάζεται «επιστήμη της διδασκαλίας») αφορά τα πρότυπα και τις διαδικασίες στη διδασκαλία και πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος της ακαδημαϊκής κατάρτισης των εκπαιδευτικών. Σήμερα, οι εκπαιδευτικοί έχουν στη διάθεση τους ποικίλες μεθοδολογίες και πρακτικές διδασκαλίας, που ακολουθούν ανάλογα με τη φύση του μαθήματος. Για παράδειγμα, για να διδάξει κανείς χημεία ή φυσική πρέπει να κατανοήσει το ρόλο του πειραματισμού. Στη διδασκαλία της λογοτεχνίας, πρέπει κανείς να κατανοήσει τη σημασία της παρομοίωσης, της μεταφοράς, της πλοκής και του θέματος. Γενικά, η μεθοδολογία απορρέει από το περιεχόμενο που διδάσκει κανείς και το περιεχόμενο που διδάσκει τελικά απορρέει από το «γιατί» της εκπαίδευσης. Με άλλα λόγια, η εκπαίδευση είναι μια ολοκληρωμένη δυναμική στην οποία το «γιατί» επηρεάζει το «τι» και το «τι» επηρεάζει το «πώς» (Chazan, 2022).

Η εκπαίδευση διακρίνεται σε τυπική, σε μη τυπική και σε άτυπη. Αυτές οι μορφές αποτελούν συμπληρωματικά και αλληλοενισχυόμενα στοιχεία μιας διαδικασίας διά βίου μάθησης (Council of Europe, 2023):

- Η τυπική εκπαίδευση αναφέρεται στο δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα που εκτείνεται από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (και σε ορισμένες χώρες από το νηπιαγωγείο) έως το πανεπιστήμιο και περιλαμβάνει εξειδικευμένα προγράμματα επαγγελματικής και τεχνικής κατάρτισης. Η τυπική εκπαίδευση συχνά περιλαμβάνει αξιολόγηση της αποκτηθείσας μάθησης ή ικανοτήτων των εκπαιδευομένων και βασίζεται σε ένα πρόγραμμα σπουδών που μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο κλειστό στην προσαρμογή στις ατομικές ανάγκες και προτιμήσεις. Η τυπική εκπαίδευση συνήθως οδηγεί σε πιστοποίηση.
- Η μη τυπική εκπαίδευση αναφέρεται σε προγραμματισμένα, δομημένα προγράμματα και διαδικασίες προσωπικής και κοινωνικής εκπαίδευσης για νέους που έχουν σχεδιαστεί για τη βελτίωση μιας σειράς δεξιοτήτων και ικανοτήτων, εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού προγράμματος σπουδών. Η μη τυπική εκπαίδευση λαμβάνει χώρα σε μέρη όπως οι οργανώσεις νεολαίας, οι αθλητικοί σύλλογοι και οι θεατρικές και κοινοτικές ομάδες όπου οι νέοι συναντιούνται, για παράδειγμα, για να αναλάβουν έργα μαζί, να παίξουν παιχνίδια, να συζητήσουν, να συμμετέχουν σε δράσεις όπως μουσική και θέατρο. Τα επιτεύγματα της μη τυπικής εκπαίδευσης είναι συνήθως δύσκολο να πιστοποιηθούν, ακόμη και αν η κοινωνική τους αναγνώριση αυξάνεται. Η μη τυπική εκπαίδευση θα πρέπει να είναι συμμετοχική, με επίκεντρο την εκμάθηση δεξιοτήτων ζωής και την προετοιμασία για ενεργό συμμετοχή στα κοινά, βασισμένη σε μια προσέγγιση ολιστική και προσανατολισμένη στη διαδικασία, με άξονα την εμπειρία και τη δράση που οργανώνεται σύμφωνα με τις ανάγκες των συμμετεχόντων.
- Η άτυπη εκπαίδευση αναφέρεται σε μια διαδικασία διά βίου μάθησης, κατά την οποία κάθε άτομο αποκτά στάσεις, αξίες, δεξιότητες και γνώσεις από τις εκπαιδευτικές επιρροές και πόρους στο δικό του περιβάλλον και από την καθημερινή εμπειρία, μέσα από την οικογένεια και τους φίλους, την αγορά, τη βιβλιοθήκη, τις εκθέσεις τέχνης, την εργασία, το παιχνίδι, των αθλητικών δραστηριοτήτων κτλ. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι ένα πολύ σημαντικό μέσο για την άτυπη εκπαίδευση, για παράδειγμα μέσω θεατρικών έργων και

ταινιών, μουσικής και τραγουδιών, τηλεοπτικών συζητήσεων και ντοκιμαντέρ. Η μάθηση με αυτόν τον τρόπο είναι συχνά απρογραμμάτιστη και αδόμητη.

1.2 Οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων

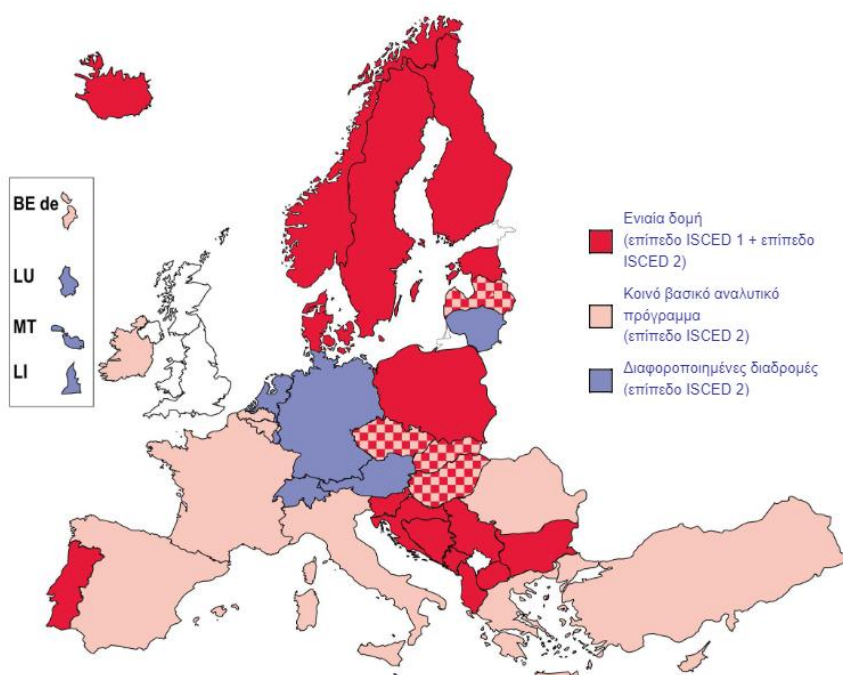
Η έννοια των εκπαιδευτικών συστημάτων αναφέρεται στα πρότυπα οργάνωσης της παροχής εκπαίδευσης που προσεγγίζονται συνήθως σε επίπεδο χώρας (ή έθνους), το σημαντικότερο επίπεδο όπου ρυθμίζεται η επίσημη εκπαίδευση (Hatos, 2014). Ο όρος εκπαιδευτικό σύστημα αναφέρεται στη γενική δομή του εκπαιδευτικού οργανισμού μιας χώρας. Μία από τις θεμελιώδεις δομές του είναι η οργανωτική διαίρεση των διαφόρων περιόδων που εκτείνονται από την προσχολική ηλικία μέχρι το πανεπιστήμιο. Από την άλλη, η διδασκαλία χωρίζεται σε μαθήματα, μερικά από τα οποία είναι υποχρεωτικά και άλλα προαιρετικά. Προκειμένου να διαρθρωθεί πλήρως ένα εκπαιδευτικό σύστημα, είναι απαραίτητο να θεσπιστεί ένα αντικειμενικό και αυστηρό κριτήριο αξιολόγησης. Ταυτόχρονα, η μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για τη μετάδοση γνώσεων είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς και η χρήση τεχνικών πόρων. Επίσης, είναι απαραίτητο να καθοριστεί ο ρόλος των εκπαιδευτικών και η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό μοντέλο. Υπάρχουν και άλλες πτυχές που αφορούν το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως ο ακαδημαϊκός προσανατολισμός, οι κανονισμοί, η ένταξη των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, καθώς και ο ρόλος των οικογενειών έτσι ώστε να υπάρχει επαρκής επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων. Κάθε ένα από τα στοιχεία έχει τη δική του δομή και όλα μαζί αρθρώνουν το εκπαιδευτικό σύστημα. Η διδασκαλία μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτική, να εφαρμόζεται σε αστική ή αγροτική περιοχή, αλλά σε κάθε περίπτωση πρέπει να έχει μια κοινή βασική δομή, έτσι ώστε όλοι οι μαθητές να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και να μπορούν να αποκτήσουν το ίδιο ακαδημαϊκό περιεχόμενο. Σήμερα, η εκπαίδευση πρέπει να προσαρμόζεται στις κοινωνικές αλλαγές και να υλοποιείται μέσα σε ένα αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα, που πρέπει να ενσωματώνει εκτός από την ακαδημαϊκή γνώση, μια σειρά αξιών, έτσι ώστε η κοινωνία να είναι πιο δίκαιη από κάθε άποψη (Javed, 2023).

Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας (επίπεδο ISCED 1) και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (επίπεδο ISCED 2) στην Ευρώπη (που συνιστούν μέρος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε όλα τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα διακρίνονται στα εξής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022):

A) ενιαία δομή εκπαίδευσης: Σε όλη τη φάση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης όλοι οι μαθητές ακολουθούν ένα κοινό πρόγραμμα σπουδών που παρέχει γενική εκπαίδευση. Επίσης, δεν υφίσταται μετάβαση μεταξύ πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

B) παροχή κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος: Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας βαθμίδας εκπαίδευσης (ISCED 1), όλοι οι μαθητές συνεχίζουν σε επίπεδο κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) όπου ακολουθούν το ίδιο γενικό κοινό βασικό αναλυτικό πρόγραμμα.

Γ) διαφοροποιημένη κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι μαθητές ακολουθούν διακριτές εκπαιδευτικές διαδρομές, ή συγκεκριμένα είδη εκπαίδευσης, τα οποία ξεκινούν είτε στην αρχή είτε κατά την διάρκεια της κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Με την ολοκλήρωση των σπουδών, λαμβάνουν διαφορετικά πιστοποιητικά.

Χάρτης 1.1 Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας (ISCED 1) και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) στην Ευρώπη

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022)

Πίνακας 1.1 Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Ευρώπη

ISCED 0	Προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα	Τα προγράμματα σε αυτό το επίπεδο σχεδιάζονται συνήθως με μια ολιστική προσέγγιση για την υποστήριξη της πρώιμης γνωστικής, σωματικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ανάπτυξης των παιδιών και την εισαγωγή των μικρών παιδιών σε οργανωμένη διδασκαλία εκτός του οικογενειακού πλαισίου. Το επίπεδο αυτό αναφέρεται σε προγράμματα προσχολικής ηλικίας.
ISCED 1	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Τα προγράμματα σε αυτό το επίπεδο σχεδιάζονται συνήθως για να παρέχουν στους μαθητές βασικές δεξιότητες ανάγνωσης, γραφής και πληροφορικής και να δημιουργήσουν μια σταθερή βάση για τη μάθηση και την κατανόηση βασικών τομέων γνώσης, προσωπικής και κοινωνικής ανάπτυξης, στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η ηλικία είναι συνήθως η μόνη προϋπόθεση εισόδου σε αυτό το επίπεδο. Η συνήθης ή νόμιμη ηλικία εισόδου συνήθως δεν είναι κάτω των 5 ετών ή άνω των 7 ετών. Αυτό το επίπεδο διαρκεί συνήθως 6 χρόνια, αν και η διάρκειά του μπορεί να κυμαίνεται μεταξύ 4 και 7 ετών.
ISCED 2	Κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Τα προγράμματα σε αυτό το επίπεδο σχεδιάζονται συνήθως για να βασιστούν στα μαθησιακά αποτελέσματα από το επίπεδο 1. Οι μαθητές εισέρχονται στο επίπεδο 2 συνήθως μεταξύ των ηλικιών 10 και 13 ετών.
ISCED 3	Ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Τα προγράμματα σε αυτό το επίπεδο σχεδιάζονται συνήθως για να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο πλαίσιο της προετοιμασίας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ή να παράσχουν δεξιότητες σχετικές με την απασχόληση ή και τα δύο. Οι μαθητές εισέρχονται σε αυτό το επίπεδο συνήθως μεταξύ των ηλικιών 14 και 16.

ISCED 4	Μετα- δευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	Η μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέχει μαθησιακές εμπειρίες βασιζόμενες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην προετοιμασία για την είσοδο στην αγορά εργασίας καθώς και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα προγράμματα στο επίπεδο 4 έχουν συνήθως σχεδιαστεί για να παρέχουν στα άτομα που ολοκλήρωσαν στο επίπεδο 3 τα προσόντα που απαιτούνται για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ή για απασχόληση, όταν τα προσόντα επιπέδου 3 δεν του παρέχουν τέτοια πρόσβαση.
ISCED 5	Τριτοβάθμια εκπαίδευση βραχείας διάρκειας	Τα προγράμματα αυτού του επιπέδου σχεδιάζονται συχνά για να παρέχουν στους συμμετέχοντες επαγγελματικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες. Συνήθως, έχουν πρακτική βάση, είναι ειδικά για το επάγγελμα και προετοιμάζουν τους σπουδαστές να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, αυτά τα προγράμματα παρέχουν επίσης πρόσβαση σε άλλα προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
ISCED 6	Πτυχίο ή ισοδύναμο επίπεδο	Τα προγράμματα αυτού του επιπέδου σχεδιάζονται συχνά για να παρέχουν στους συμμετέχοντες ακαδημαϊκές ή/και επαγγελματικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, που οδηγούν σε πρώτο πτυχίο ή ισοδύναμο προσόν. Η συμμετοχή εξαρτάται από την επιλογή θέματος ή/και τους βαθμούς που επιτυγχάνονται στα επίπεδα 3 ή/και 4 του ISCED. Επιπλέον, απαιτείται το άτομο να λάβει μέρος και να επιτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις.
ISCED 7	Μεταπτυχιακό ή ισοδύναμο επίπεδο	Τα προγράμματα αυτού του επιπέδου σχεδιάζονται συχνά για να παρέχουν στους συμμετέχοντες προηγμένες ακαδημαϊκές ή/και επαγγελματικές γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες, που οδηγούν σε δεύτερο πτυχίο ή ισοδύναμο προσόν. Τα προγράμματα σε αυτό το επίπεδο προσφέρονται από πανεπιστήμια και άλλα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η είσοδος στο πρόγραμμα

		<p>επιπέδου 7 απαιτεί κανονικά την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος επιπέδου 6 ή 7. Στην περίπτωση προγραμμάτων μακράς διάρκειας που στόχο έχουν ένα πρώτο πτυχίο ισοδύναμο με μεταπτυχιακό δίπλωμα, η είσοδος απαιτεί την επιτυχή ολοκλήρωση ενός προγράμματος επιπέδου 3 ή 4 με πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η είσοδος σε ένα τέτοιο πρόγραμμα εξαρτάται από την επιλογή του θέματος ή / και τους βαθμούς που επιτυγχάνονται στα επίπεδα 3 ή / και 4 του ISCED. Επιπλέον, απαιτείται το άτομο να λάβει μέρος και να επιτύχει στις εισαγωγικές εξετάσεις.</p>
--	--	---

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022)

1.3 Δομή και διάρθρωση (στοιχεία) του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά μεταξύ των ηλικιών 4-15 (από το σχολικό έτος 2018-2019) και περιλαμβάνει την Πρωτοβάθμια (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό) και την κατώτερη Δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο)¹. Πιο αναλυτικά, η δομή και διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (διάγραμμα 1.1) ορίζεται ως εξής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023):

Η υποχρεωτική εκπαίδευση στη χώρα μας αποτελείται από:

- Τη διετή υποχρεωτική φοίτηση των νηπίων ηλικίας 4 ετών στο Νηπιαγωγείο
- Την εξαετή φοίτηση των μαθητών στο Δημοτικό σχολείο
- Την τριετή φοίτηση των μαθητών στο Γυμνάσιο.

Το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα περιλαμβάνει:

¹ Η σχολική ζωή των μαθητών μπορεί ωστόσο να ξεκινά από την ηλικία των 2,5 ετών (προσχολική εκπαίδευση) σε ιδρύματα (ιδιωτικά και δημόσια) που ονομάζονται Βρεφονηπιακοί Παιδικοί Σταθμοί. Ορισμένοι Βρεφονηπιακοί Παιδικοί σταθμοί διαθέτουν και Νηπιακά Τμήματα που λειτουργούν παράλληλα προς τα Νηπιαγωγεία.

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)
- Μεταγυμνασιακή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση επιπέδου 3
- Μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση επιπέδου 5
- Ανώτατη εκπαίδευση

Στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργούν Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Νηπιαγωγεία, καθώς και Ενιαίου Τύπου Ολοήμερα Δημοτικά σχολεία. Μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτικά. Σε ότι αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η φοίτηση στο Γυμνάσιο είναι τριετής και υποχρεωτική, ενώ η επόμενη φάση είναι προαιρετική και αντιστοιχεί στο Λύκειο (Γενικό και Επαγγελματικό), τριετούς φοίτησης. Τα Γυμνάσια όπως και τα Λύκεια μπορεί να είναι δημόσια ή ιδιωτικά.

Τα ΣΔΕ είναι δημόσια και απευθύνονται σε άτομα ηλικίας 18 ετών και άνω, που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εννιάχρονη εκπαίδευση και έχουν απολυτήριο Δημοτικού. Η φοίτησή στα ΣΔΕ είναι διετής.

Η μεταγυμνασιακή επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση επιπέδου 3 παρέχεται από:

- Επαγγελματικές Σχολές Κατάρτισης (ΕΣΚ).
- Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας (ΕΠΑΣ) του ΟΑΕΔ.

Η μεταδευτεροβάθμια επαγγελματική κατάρτιση επιπέδου 5 παρέχεται από:

- Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)
- Μεταλυκειακό Έτος - Τάξη Μαθητείας

Η ανώτατη εκπαίδευση περιλαμβάνει τα εξής:

- Πανεπιστημιακό τομέα: Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεία και Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ)
- Τεχνολογικό τομέα: Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΤΕΙ) και Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ)

Και οι δύο τομείς είναι μόνο δημόσιοι. Επίσης, το σύνολο των ΤΕΙ της χώρας έχουν πλέον ενταχθεί σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (ΑΕΙ).

Η γενική τυπική εκπαίδευση ενηλίκων εντάσσεται στην γενική τυπική εκπαίδευση και παρέχεται σε:

- Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)
- Εσπερινά Γενικά Λύκεια
- Εσπερινά Επαγγελματικά Λύκεια
- Επαγγελματικές Σχολές Κατάρτισης (ΕΣΚ)
- Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας (ΕΠΑΣ) του ΟΑΕΔ
- Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ)
- Μεταλυκειακό Έτος - Τάξη Μαθητείας

Η γενική μη τυπική εκπαίδευση ενηλίκων παρέχεται σε οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο εκτός του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος σε:

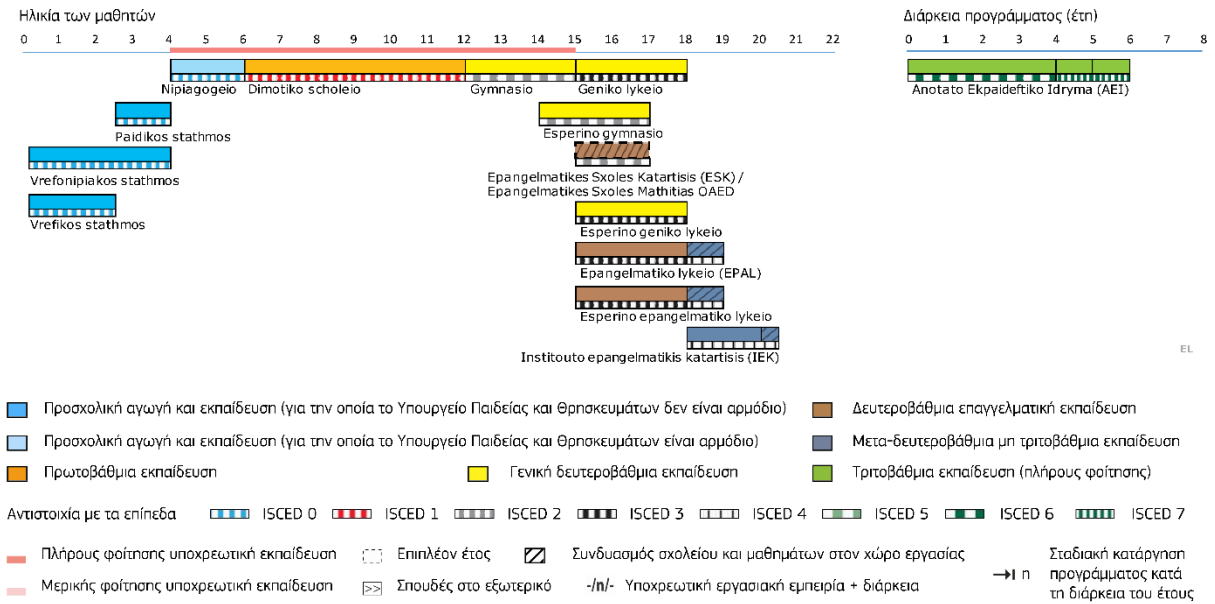
- Κέντρα Δια Βίου Μάθησης (ΚΔΒΜ)
- Κολλέγια

Η κατ'οίκον διδασκαλία παρέχεται σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σοβαρά βραχυχρόνια ή χρόνια προβλήματα υγείας, τα οποία δεν επιτρέπουν τη μετακίνηση και φοίτηση των μαθητών στο σχολείο ή σε άτομα με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, που καθιστούν δύσκολη τη φοίτηση στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού προγράμματος ή στα τμήματα ένταξης.

Σε ότι αφορά τα στατιστικά στοιχεία, το 2022, φοιτούσαν στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2022):

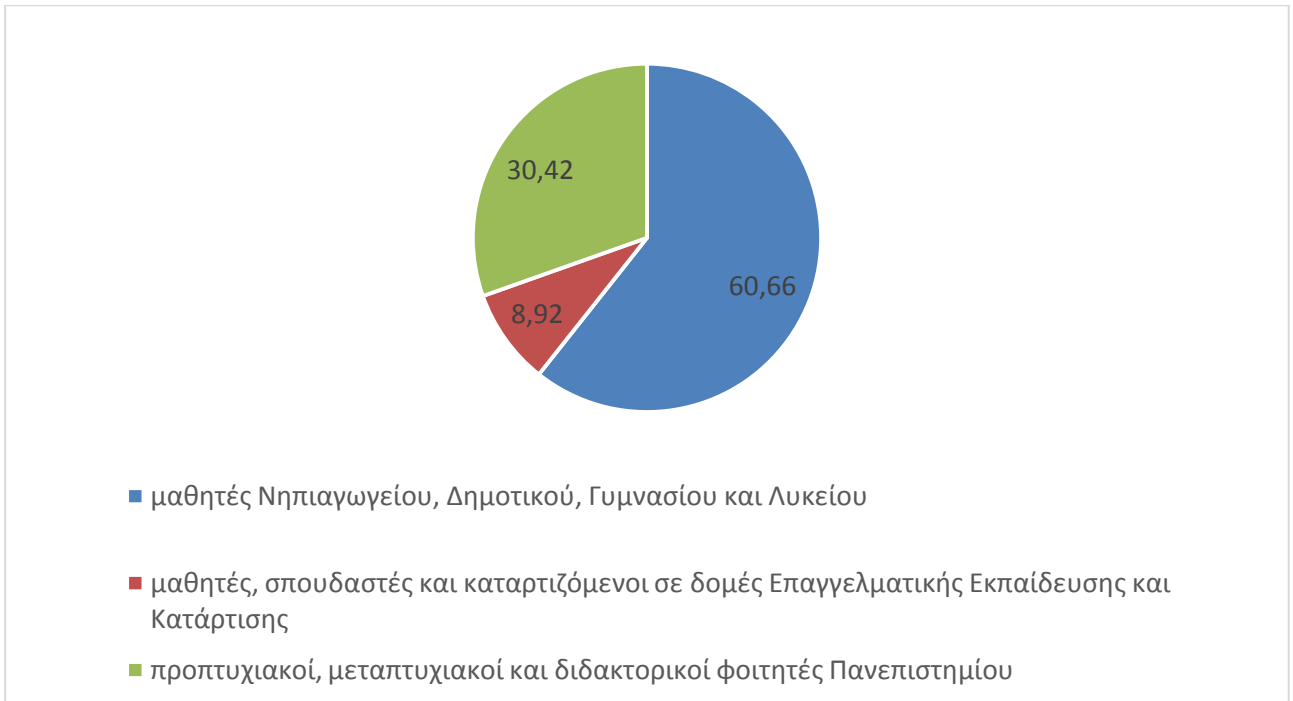
- 1.341.985 μαθητές Νηπιαγωγείου, Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου
- 197.284 μαθητές, σπουδαστές και καταρτιζόμενοι σε δομές Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
- 673.034 προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί φοιτητές Πανεπιστημίου (διάγραμμα 1.2)

Ελλάδα – 2021/22

Διάγραμμα 1.1 Η δομή και διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος

Πηγή: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (2023)

Διάγραμμα 1.2 Ποσοστό (%) μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (2022)

Πηγή: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2022)

1.4 Σύγκριση της δομής του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος με άλλων ευρωπαϊκών κρατών

Όπως αποτυπώθηκε στον χάρτη 1.1 στην προηγούμενη ενότητα, αναφορικά με τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη, διαφαίνεται πως η Ελλάδα ακολουθεί το μοντέλο παροχής κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος, όπου μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της πρωτοβάθμιας βαθμίδας εκπαίδευσης (ISCED 1), όλοι οι μαθητές συνεχίζουν σε επίπεδο κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ISCED 2) όπου ακολουθούν το ίδιο γενικό κοινό βασικό αναλυτικό πρόγραμμα. Το ίδιο μοντέλο ακολουθούν χώρες της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης, όπως η Ρουμανία, η Ιταλία, η Γαλλία, η Ισπανία, το Βέλγιο και η Ιρλανδία (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022).

Σε ότι αφορά τα συστήματα ενιαίας δομής εκπαίδευσης, τα οποία χαρακτηρίζονται από προγράμματα γενικής εκπαίδευσης που ακολουθούνται από όλους τους μαθητές και παρέχονται σε ένα ενιαίο ίδρυμα που καλύπτει την πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, βρίσκονται στο βόρειο και ανατολικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα συστήματα διαφοροποιημένης κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, όπου οι μαθητές προσανατολίζονται από το τέλος της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σε προγράμματα γενικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης ποικίλου περιεχομένου και διάρκειας, συναντώνται στη Γερμανία, στην Αυστρία, στη Λιθουανία, στο Λουξεμβούργο και στις Κάτω Χώρες.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης συνυπάρχουν το μοντέλο παροχής κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος και το μοντέλο ενιαίας δομής εκπαίδευσης. Στις χώρες αυτές, η «παραδοσιακή πορεία» των μαθητών οργανώνεται σε μια ενιαία δομή, αλλά μπορεί να αποφασίσουν να κινηθούν προς παράλληλες δομές που καλύπτουν το σύνολο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, στην Τσεχική Δημοκρατία, οι μαθητές μπορούν να αποφασίσουν στην ηλικία των 11 ετών να δώσουν εξετάσεις για να εισαχθούν σε τεχνικά ιδρύματα αντί να παραμείνουν στο παραδοσιακό πρότυπο ενιαίας δομής μέχρι την ηλικία των 15 ετών (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Οι διαφορές στην οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων στο πλαίσιο της τυπολογίας που αναφέρθηκε προηγουμένως είναι εμφανείς, για παράδειγμα, στην Φινλανδία, στη Γαλλία και στη Γερμανία (διαγράμματα 1.3, 1.4 και 1.5). Η σύγκριση με τα εκπαιδευτικά συστήματα αυτά γίνεται δειγματοληπτικά για λόγους οικονομίας λόγου.

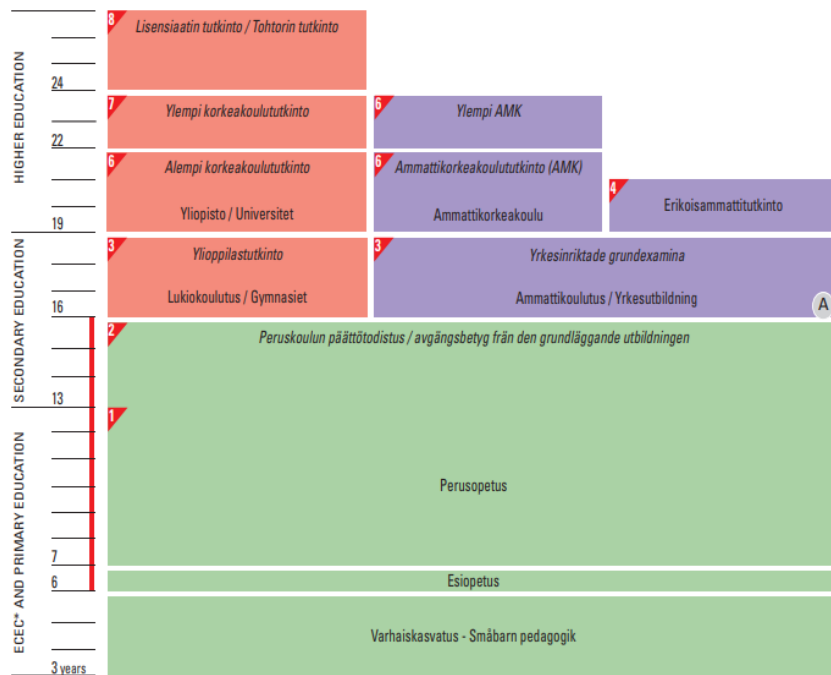
Η Φινλανδία έχει το σύστημα της ενιαίας δομής, όπου η «βασική εκπαίδευση», που αντιστοιχεί στην πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παρέχεται χωρίς διακοπή στο πλαίσιο ενός μόνο ιδρύματος. Το έτος υποχρεωτικής εκπαίδευσης στην ηλικία των 6 ετών θεωρείται μέρος της προσχολικής εκπαίδευσης και δεν πραγματοποιείται στα ίδια ιδρύματα. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη Φινλανδία αρχίζει στην ηλικία των επτά ετών. Η εκπαίδευση ISCED 2 δεν παρέχεται στη Φινλανδία με τον ίδιο τρόπο όπως η εκπαίδευση ISCED 1: οι εκπαιδευτικοί είναι γενικοί υπάλληλοι, καθένας από τους οποίους διδάσκει μία τάξη μέχρι την 6^η τάξη και, στη συνέχεια, ειδικευμένοι εκπαιδευτικοί διδάσκουν τις τάξεις 7^η – 9^η. Στη Φινλανδία, υπάρχει δυνατότητα μαθητείας σε όλα τα μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στο πλαίσιο ISCED 3. Τέλος, η τριτοβάθμια εκπαίδευση οριοθετείται μέσα από το μοντέλο «LMD»: πτυχίο πανεπιστημίου σε 3 χρόνια, μεταπτυχιακό δίπλωμα σε 2 χρόνια και διδακτορικό σε 3 χρόνια (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Η Γαλλία έχει μια κοινή βασική δομή, με τη γενική εκπαίδευση να ακολουθείται από όλους τους μαθητές μέχρι το τέλος της ISCED 2. Περιλαμβάνει επίσης την προσχολική εκπαίδευση από την ηλικία των 3 ετών, που ωστόσο παρέχεται σε χωριστά ιδρύματα: προσχολική εκπαίδευση, πρωτοβάθμια εκπαίδευση (τα σχολεία που ονομάζονται *primaires* προσφέρουν τόσο προσχολική όσο και πρωτοβάθμια εκπαίδευση) και στη συνέχεια κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Όπως και στη Φινλανδία, υπάρχει δυνατότητα μαθητείας σε όλα τα μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στο πλαίσιο ISCED 3. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επίσης σε μεγάλο βαθμό διαρθρωμένη στο μοντέλο «LMD», εκτός από το γεγονός ότι τα προγράμματα ISCED 5 (συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων BTS και DUT) προσελκύουν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό φοιτητών στη Γαλλία (η Γαλλία αντιπροσωπεύει περισσότερο από το ένα τρίτο των Ευρωπαίων φοιτητών σε αυτό το επίπεδο ISCED) (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Σε ότι αφορά τη Γερμανία, στο τέλος των τεσσάρων ετών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι μαθητές παραπέμπονται σε ιδρύματα ISCED 2 που παρέχουν διαφοροποιημένη γενική εκπαίδευση. Οι μαθητές έχουν μια περίοδο προσανατολισμού 2 ετών από την αρχή της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κατά την οποία διευκολύνεται ο αναπροσανατολισμός. Υπάρχει ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων που διατίθενται από το ISCED 3 και μετά, ιδίως στην επαγγελματική εκπαίδευση. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επίσης δομημένη στο μοντέλο «LMD» (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

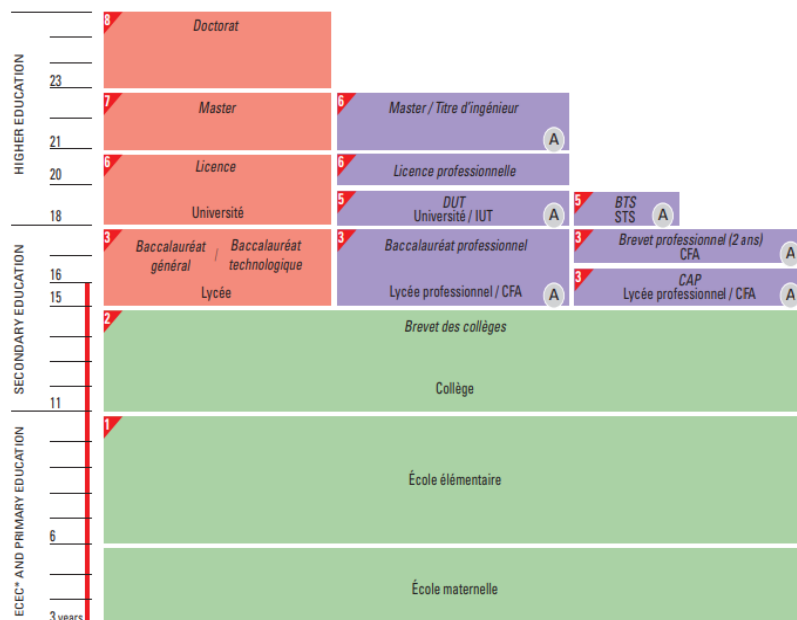
Η μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν εκπροσωπείται με τον ίδιο τρόπο στις διάφορες χώρες. Στη Γερμανία τα μαθήματα αυτά συχνά στοχεύουν στην άμεση πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αντίθετα, στη Γαλλία, αυτά τα μαθήματα κατάρτισης είναι περιθωριακά και έχουν σχεδιαστεί για να παρέχουν στους φοιτητές πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συνάμα, ενώ τα διπλώματα συχνά σηματοδοτούν το τέλος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, υπάρχουν εξαιρέσεις. Στη Μάλτα, υπάρχουν δύο διαδοχικά πτυχία ISCED 3:

- Το Πιστοποιητικό Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (SEC) είναι ένα δίπλωμα που απονέμεται σε μαθητές ηλικίας 16 ετών, στο μέσο του κύκλου, το οποίο επικυρώνει μόνο εν μέρει την ολοκλήρωση του επιπέδου ISCED 3 και δεν παρέχει πρόσβαση στα υψηλότερα επίπεδα ISCED.
- Το δεύτερο δίπλωμα, το λεγόμενο Matriculation, αποκτάται στην ηλικία των 18 ετών, επικυρώνει πλήρως το ISCED 3 και παρέχει πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Διάγραμμα 1.3 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Φιλανδία

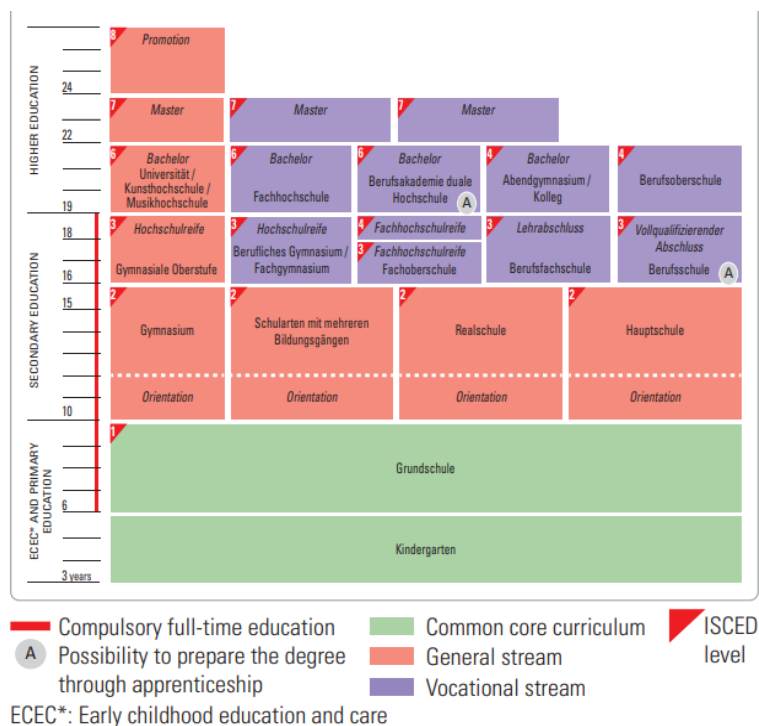
Πηγή: Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring (2020)

Διάγραμμα 1.4 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Γαλλία

Πηγή: Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring (2020)

Διάγραμμα 1.5 Το εκπαιδευτικό σύστημα στη Γερμανία

Πηγή: Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring (2020)

Αναφορικά με την υποχρεωτική σχολική φοίτηση, το σχολικό έτος 2019-2020, τα παιδιά ξεκίνησαν το σχολείο ή την υποχρεωτική εκπαίδευση στην Ευρώπη σε διαφορετικές ηλικίες: από 3 ετών (στην Ουγγαρία και τη Γαλλία) έως 7 ετών (στην Εσθονία). Πιο αναλυτικά:

- Σε οκτώ χώρες (συμπεριλαμβανομένης της Αυστρίας, της Βουλγαρίας και των Κάτω Χωρών) η υποχρεωτική σχολική φοίτηση αρχίζει στην ηλικία των 5 ετών
- Σε λίγο περισσότερες από τις μισές χώρες της Ε.Ε. (15 από τις 28, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, της Ισπανίας, της Φινλανδίας και της Ιταλίας) αρχίζει στην ηλικία των 6 ετών.
- Περισσότερες από τις μισές χώρες της Ε.Ε.-28 (συμπεριλαμβανομένης της Εσθονίας, της Γαλλίας και της Σουηδίας) θέτουν ως τέλος την υποχρεωτική εκπαίδευση στην ηλικία των 16 ετών, αλλά αυτό κυμαίνεται από 15 (Κύπρος, Ελλάδα, Τσεχική Δημοκρατία) έως 19 ετών (Γερμανία).

- Το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ορίζεται στο τέλος της ISCED 2 σε πολλές χώρες (Δανία, Ελλάδα, Λετονία και Φινλανδία), ενώ συμβαίνει κατά τη διάρκεια της ISCED 3 στη Γαλλία και την Ιταλία.
- Συνολικά, η διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κυμαίνεται από εννέα έτη (Κροατία, Εσθονία και Σλοβενία) έως 13 έτη (Γερμανία, Γαλλία ή Ουγγαρία) (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Για 4 χώρες (Αγγλία, Αυστρία, Κάτω Χώρες και Πολωνία), η περίοδος υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης πλήρους φοίτησης ακολουθείται από μια φάση υποχρεωτικής κατάρτισης. Η περίοδος αυτή επιτρέπει την ανάληψη ενός προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης για μια περίοδο που ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα:

- Στην Αυστρία και την Πολωνία, η περίοδος αυτή διαρκεί 3 χρόνια. Στην Αγγλία, η περίοδος διαρκεί 2 χρόνια και ο σπουδαστής έχει την επιλογή μεταξύ εκπαίδευσης πλήρους φοίτησης, επαγγελματικής κατάρτισης, επαγγελματικής δραστηριότητας ή δημόσιας υπηρεσίας που συμπληρώνεται από εκπαίδευση μερικής απασχόλησης.
- Στην περίπτωση των Κάτω Χωρών, η υποχρέωση κατάρτισης παρατείνεται μέχρι την ηλικία των 18 ετών, εκτός εάν ο μαθητής αποκτήσει έναν από τους τρεις λεγόμενους «βασικούς» τίτλους, οπότε μπορεί να εγκαταλείψει το εκπαιδευτικό σύστημα στην ηλικία των 16 ετών.
- Στη Γαλλία, από την έναρξη του σχολικού έτους 2020, θεσπίστηκε παρόμοια υποχρέωση κατάρτισης έως την ηλικία των 18 ετών (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

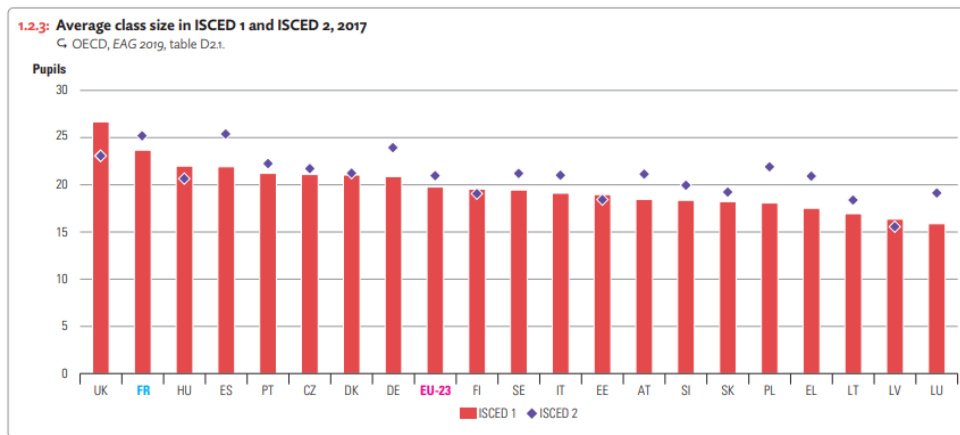
Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως πέντε χώρες της Ε.Ε. αντιπροσωπεύουν περισσότερους από τους μισούς ευρωπαίους μαθητές. Συγκεκριμένα, με βάση τα στοιχεία του 2017, οι 5 πιο πυκνοκατοικημένες χώρες της Ε.Ε. (Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο) αντιπροσώπευαν πάνω από το 60 % των εγγραφών σε ISCED 1 και ISCED 2 (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

Σχετικά με το μέσο μέγεθος της τάξης ², αναφορικά με το έτος 2017, το μέσο μέγεθος των τάξεων στην πρωτοβάθμια (ISCED 1) και την κατώτερη δευτεροβάθμια (ISCED 2) εκπαίδευση, στον δημόσιο και στον ιδιωτικό εκπαιδευτικό τομέα μαζί, φάνηκε να ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των χωρών της Ε.Ε.:

- Το 2017, κατά μέσο όρο από τις 23 χώρες της ΕΕ που είναι επίσης μέλη του ΟΟΣΑ, υπάρχουν 20 μαθητές ανά τάξη στο ISCED 1 και 21 μαθητές ανά τάξη στο ISCED 2.
- Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει το υψηλότερο μέσο μέγεθος τάξης σε επίπεδο ISCED 1, με 27 μαθητές ανά τάξη.
- Ακολουθεί η Γαλλία με 24 μαθητές ανά τάξη. Το ελάχιστο τηρείται στη Λετονία και το Λουξεμβούργο, με 16 μαθητές ανά τάξη.
- Στο επίπεδο ISCED 2, η Ισπανία και η Γαλλία έχουν το μεγαλύτερο μέσο μέγεθος τάξης με 25 μαθητές ανά τάξη, ακολουθούμενες από τη Γερμανία με 24 μαθητές ανά τάξη, ενώ η Λετονία έχει και πάλι το χαμηλότερο μέσο μέγεθος τάξης (16).
- Το 2017, 8 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, είχαν περισσότερους από 20 μαθητές ανά τάξη κατά μέσο όρο στην πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Στην Ελλάδα, ο μέσος όρος ήταν κάτω από 20 μαθητές (συγκεκριμένα ήταν 17) (διάγραμμα 1.6) (Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring, 2020).

---

² η έννοια του μέσου μεγέθους τάξης που χρησιμοποιείται από τον ΟΟΣΑ αντιστοιχεί στον αριθμό των μαθητών που παρακολουθούν ένα κοινό μάθημα, λαμβάνοντας υπόψη τα υποχρεωτικά μαθήματα και εξαιρουμένης της διδασκαλίας σε υποομάδες. Οι τιμές υπολογίζονται διαιρώντας τον αριθμό των μαθητών με τον αριθμό των τάξεων. Το μέγεθος των τάξεων δεν υπολογίζεται στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 3), όπου μια ενίοτε πολύπλοκη οργάνωση της εκπαίδευσης (μαθήματα επιλογής, εργαστηριακές εργασίες) εμποδίζει τον αξιόπιστο υπολογισμό αυτού του δείκτη.

Διάγραμμα 1.6 Το μέσο μέγεθος των τάξεων στην πρωτοβάθμια (ISCED 1) και την κατώτερη δευτεροβάθμια (ISCED 2) εκπαίδευση

Πηγή: Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring (2020)

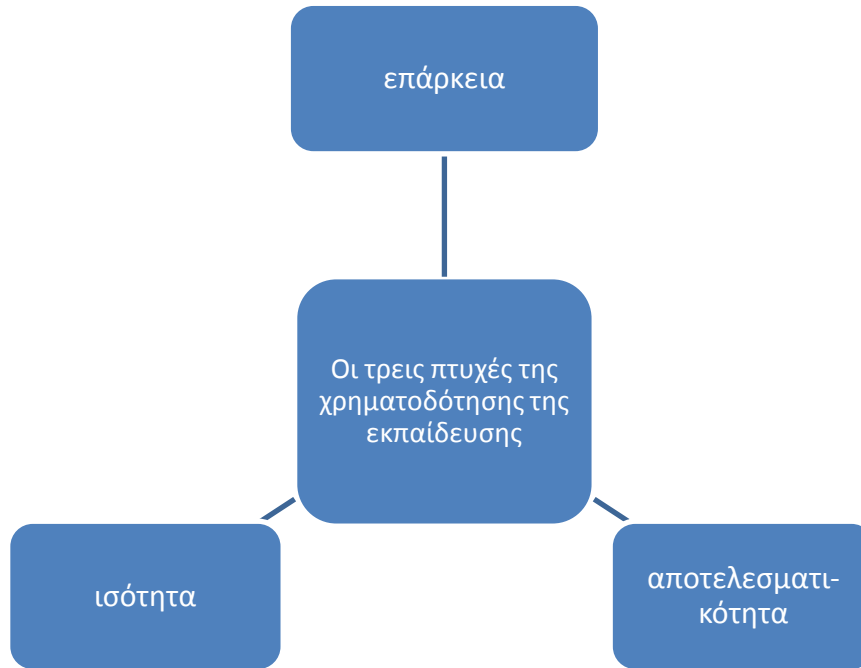
Κεφάλαιο 2. Μέθοδοι χρηματοδότησης

2.1 Η έννοια της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση

Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης ορίζεται ως η «πραγματοποιούμενη επένδυση, τόσο από το κράτος όσο και από τα νοικοκυριά, ώστε να καλυφθούν οι λειτουργικές δαπάνες της εκπαίδευσης» (Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2010). Η χρηματοδότηση μπορεί να είναι έμμεση (μέσω της φορολογίας), άμεση (από τους εκπαιδευόμενους) ή να βασίζεται σε δωρεές εν ζωή, σε κληροδοτήματα ή σε εισφορές από ιδεολόγους, πολιτικά δραστηριοποιημένους κλπ. Κάθε κατηγορία μπορεί να διακρίνεται σε επιμέρους κατηγορίες. Για παράδειγμα, η έμμεση χρηματοδότηση μπορεί να γίνεται με παροχή δωρεάν παιδείας, όπως στην Ελλάδα, με πληρωμή διδασκτρων, όπως σε μεγάλο βαθμό συμβαίνει στη Μεγάλη Βρετανία, με χορήγηση μακρόχρονων δανείων, όπως γίνεται σε μεγάλο βαθμό στις σκανδιναβικές χώρες. Οι δείκτες δαπανών για την εκπαίδευση μπορεί να αφορούν τις δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), τις δαπάνες ανά μαθητή (σε σταθερές τιμές ευρώ), καθώς και τις δαπάνες ανά μαθητή ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Επίσης, μπορεί να αξιοποιηθεί και ο δείκτης απόδοσης της συνολικής χρηματοδότησης (δημόσιας και ιδιωτικής) για την εκάστοτε εκπαιδευτική βαθμίδα (Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής, 2010).

Σήμερα, οι χώρες καλούνται να αναλάβουν μετασχηματιστική δράση για τη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης ώστε να ανακάμψουν από τις επιπτώσεις της πανδημίας και να επιταχύνουν τη μάθηση για όλα τα παιδιά, ειδικά τα φτωχότερα και πιο περιθωριοποιημένα. Για να μετασχηματιστεί η εκπαίδευση για κάθε παιδί, οι κυβερνήσεις πρέπει να αντιμετωπίσουν και τις τρεις πτυχές της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης: επάρκεια, αποτελεσματικότητα και ισότητα (σχήμα 2.1). Ωστόσο, μελέτη της Unicef που έγινε τον Σεπτέμβριο του 2022 σε 102 χώρες στον κόσμο αποκαλύπτει ότι δεν έχουν ξεπεραστεί ακόμη τα εμπόδια για τη δίκαιη χρηματοδότηση της εκπαίδευσης: σε πάρα πολλές χώρες, τα φτωχότερα παιδιά συχνά επωφελούνται λιγότερο από τη χρηματοδότηση της δημόσιας εκπαίδευσης. Δυστυχώς, τα παιδιά από τα φτωχότερα νοικοκυριά συχνά επωφελούνται λιγότερο από τις δαπάνες για τη δημόσια εκπαίδευση. Κατά μέσο όρο, οι φτωχότεροι μαθητές λαμβάνουν μόνο το 16% της δημόσιας χρηματοδότησης για την εκπαίδευση, ενώ οι πλουσιότεροι μαθητές λαμβάνουν το 28%. Σε 1 στις 10 χώρες, οι μαθητές από το πλουσιότερο 20% των νοικοκυριών λαμβάνουν τέσσερις ή περισσότερες φορές το

ποσό των δαπανών για τη δημόσια εκπαίδευση από τους φτωχότερους μαθητές (Jenkins, 2023).

Σχήμα 2.1 Οι τρεις πτυχές της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης

Πηγή: Jenkins (2023)

Είναι λοιπόν σαφές πως γίνεται όλο και πιο αναγκαία η δράση σχετικά με τις εκπαιδευτικές επενδύσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, προκειμένου οι χώρες να επενδύσουν περισσότερο, πιο δίκαια και πιο αποτελεσματικά στην εκπαίδευση (United Nations, 2023):

Περισσότερη επένδυση:

- Να αναλάβουν την ευθύνη και την ηγεσία τους για την επαρκή χρηματοδότηση της εκπαίδευσης, εργαζόμενοι για τον εντοπισμό και την επίλυση των κύριων εμποδίων για την εκπλήρωση τόσο των εγχώριων συμφωνημένων προτεραιοτήτων

όσο και των διεθνώς συμφωνημένων στόχων για την εκπαίδευση, ειδικά εκείνων που σχετίζονται με τους στόχους SDG4³.

- Να υπάρξει αύξηση του δημοσιονομικού χώρου για την εκπαίδευση και δέσμευση για την οριοθέτηση των κονδυλίων για την κοινωνική προστασία και τα εκπαιδευτικά συστήματα. Μετά τις διακηρύξεις του Incheon και του Παρισιού, οι κυβερνήσεις διαθέτουν τουλάχιστον το 4-6% του ΑΕΠ και τουλάχιστον το 15-20% των συνολικών δημόσιων δαπανών στην εκπαίδευση, προστατεύοντας τους προϋπολογισμούς της δημόσιας εκπαίδευσης από το περιορισμένο δημοσιονομικό περιβάλλον που έχει προκύψει από την πανδημία Covid-19 και την παγκόσμια οικονομική κρίση.
- Να υπάρξει δέσμευση για την προστασία και την αύξηση των πραγματικών επενδύσεων ανά μαθητή προς ένα φιλόδοξο εθνικό σημείο αναφοράς που καθορίζεται σύμφωνα με το εθνικό και περιφερειακό πλαίσιο.
- Να υπάρξει δέσμευση για την επίτευξη επαρκούς αναλογίας φόρων προς το ΑΕΠ, όπως απαιτείται, μέσω φιλόδοξων και προοδευτικών φορολογικών μεταρρυθμίσεων με συνδεδεμένες δεσμεύσεις για τη χρηματοδότηση των εκπαιδευτικών επενδύσεων.

Πιο δίκαιη επένδυση:

- Καθορισμός συγκεκριμένων στόχων ως προς τα επίπεδα των εκπαιδευτικών επενδύσεων για οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα, για όσους ζουν σε αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές, σε παιδιά με αναπηρίες ή σε άτομα ιδιαίτερα ευάλωτα.

---

³ Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals, SDGs), γνωστοί και ως Παγκόσμιοι Στόχοι, υιοθετήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 2015 με στόχο τον τερματισμό της φτώχειας, την προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση ότι έως το 2030 όλοι οι άνθρωποι απολαμβάνουν ειρήνη και ευημερία. Οι 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης αναγνωρίζουν ότι η δράση σε έναν τομέα θα επηρεάσει τα αποτελέσματα σε άλλους και ότι η ανάπτυξη πρέπει να εξισορροπεί την κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Ο 4ος Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης αφορά την εκπαίδευση: «Διασφάλιση ισότιμης και χωρίς αποκλεισμούς ποιοτικής εκπαίδευσης και προώθηση ευκαιριών διά βίου μάθησης για όλους» (United Nations Development Programme, 2023).

- Παρακολούθηση και υποβολή εκθέσεων σχετικά με τις εκπαιδευτικές επενδύσεις και τα αποτελέσματά τους με αναλυτικό και συστηματικό τρόπο, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι εκπαιδευτικές επενδύσεις κατανέμονται δίκαια σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, ξεκινώντας από την προσχολική εκπαίδευση, με ιδιαίτερη προσοχή στους πιο ευάλωτους.
- Ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην παρακολούθηση των δημόσιων δαπανών για τη διόρθωση των ανισοροπιών και την αναδιάρθρωση των δαπανών για την προώθηση της ισότητας των φύλων.
- Δέσμευση για περισσότερες επενδύσεις σε ευκαιρίες επανεκπαίδευσης και διά βίου μάθησης, ώστε να προετοιμαστούν τόσο οι νέοι όσο και οι ενήλικες για την οικονομία του μέλλοντος και να προωθηθούν νέες, αξιοπρεπείς ευκαιρίες απασχόλησης στην αναπτυσσόμενη πράσινη και ψηφιακή οικονομία.

Πιο αποτελεσματική εκπαίδευση:

- Αύξηση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών επενδύσεων μέσα από τη βελτιστοποίηση των ικανοτήτων υλοποίησης των ενδιαφερόμενων φορέων και ιδρυμάτων στον τομέα της εκπαίδευσης, τη συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών εταίρων, την ενίσχυση των πλαισίων λογοδοσίας και τη βελτίωση της ανάπτυξης και της διαχείρισης του εργατικού δυναμικού των εκπαιδευτικών.
- Ανάλυση δράσης για τη σύνδεση του τομεακού σχεδιασμού και του δημοσιονομικού προγραμματισμού, έτσι ώστε τα εκπαιδευτικά σχέδια να έχουν σαφείς και ρεαλιστικές στρατηγικές χρηματοδότησης με ισχυρές παραγωγές κόστους και εσόδων, καθώς και ανάπτυξη επαρκών και έγκαιρων δεδομένων για τη σύνδεση και την αξιολόγηση αυτών των σχεδίων σε σχέση με τα αναμενόμενα αποτελέσματα.
- Προώθηση μιας συνολικής κυβερνητικής προσέγγισης, μέσω της χρήσης ολοκληρωμένων εθνικών πλαισίων χρηματοδότησης και στρατηγικών κατάρτισης προϋπολογισμού ευθυγραμμισμένων με τους στόχους SDG, ώστε να επιτρέπεται η κοινή χρηματοδότηση σε όλους τους αναπτυξιακούς τομείς, σύμφωνα με τις ευρύτερες εθνικές αναπτυξιακές στρατηγικές και προτεραιότητες.

2.2 Μοντέλα χρηματοδότησης

Τα βασικά μοντέλα χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων στις χώρες της Ε.Ε. χαρακτηρίζονται από δυο κριτήρια (Αβραντίνης, 2018):

Κριτήριο Α. Πόσα και ποια επίπεδα διοίκησης εμπλέκονται στις μεταβιβάσεις των σχετικών οικονομικών πόρων

Κριτήριο Β. Τι είδους δαπάνες αφορούν αυτές οι μεταβιβάσεις

Ως προς το πρώτο κριτήριο διακρίνονται τέσσερα επίπεδα:

- i) το εθνικό/κεντρικό
- ii) το ενδιάμεσο περιφερειακό
- iii) το τοπικό επίπεδο του Δήμου
- iv) της σχολικής μονάδας

Ως προς το δεύτερο κριτήριο οι δαπάνες διακρίνονται σε αυτές που αφορούν:

- i) τη μισθοδοσία του προσωπικού (διδασκτικού κυρίως)
- ii) τα λειτουργικά αγαθά και υπηρεσίες
- iii) τα κεφαλαιουχικά αγαθά

Κατά μέσο όρο, οι δαπάνες για μισθοδοσία του διδασκτικού προσωπικού στην Ε.Ε. αφορούν το 70% των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση. Η μεταφορά πόρων για τη μισθοδοσία του εκπαιδευτικού προσωπικού στα σχολεία γίνεται κεντρικά στις περισσότερες χώρες, ενώ για τη μεταφορά της μισθοδοσίας του μη διδασκτικού προσωπικού, όπως και για τη μεταβίβαση των πόρων για λειτουργικά αγαθά και υπηρεσίες καθώς και για κεφαλαιουχικά αγαθά μεσολαβούν ενδιάμεσα διοικητικά επίπεδα, στην πλειοψηφία των χωρών. Γενικά πάντως υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία σχετικών συστημάτων σε επίπεδο Ε.Ε. Συνήθως για την κάλυψη των μη μισθοδοτικών αναγκών των σχολείων οι κεντρικές αρχές (Υπουργεία) χρηματοδοτούν τα ενδιάμεσα διοικητικά επίπεδα (Περιφέρειες ή Δήμοι), που με βάση δικά τους κριτήρια χρηματοδοτούν στη συνέχεια τις σχολικές μονάδες εντός των ορίων τους, για δαπάνες όπως λειτουργικές δαπάνες, εκπαιδευτικό υλικό, παροχή υπηρεσιών μαθητικής μέριμνας, κλπ. Αρκετές φορές οι ενδιάμεσες αρχές (περιφέρειες, δήμοι) μπορούν να συνεισφέρουν και μέρος από τους δικούς τους ίδιους πόρους με βάση την τοπική φορολογία για την περαιτέρω ενίσχυση των πόρων που διατίθενται στα σχολεία (Αβραντίνης, 2018).

Ανεξάρτητα ωστόσο από τον τρόπο της μεταβίβασης των πόρων, στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. υφίσταται ένας αλγόριθμος με βάση τον οποίο υπολογίζονται οι πόροι που πρέπει να μεταβιβαστούν σε μια σχολική μονάδα, με βάση το πλήθος των μαθητών που φοιτούν σε μια σχολική μονάδα ή/και το πλήθος των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτήν (Lenačić, 2008). Ο αλγόριθμος αυτός ισχύει για τις δαπάνες μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού (δεδομένου ότι υπάρχει μια σχετική σταθερή αναλογία μαθητών ανά εκπαιδευτικό σε κάθε σχολική μονάδα) και για τις λειτουργικές δαπάνες και τα αγαθά, αλλά όχι για τις κεφαλαιουχικές δαπάνες οι οποίες διαμορφώνονται με βάση εκτιμήσεις για την αναγκαιότητα/σκοπιμότητά τους ή τη διαθεσιμότητα επιπλέον πόρων. Συχνά – πλην όμως της Ελλάδας – λαμβάνονται επιπλέον κριτήρια υπόψη για τη διαμόρφωση του αλγορίθμου όπως τα χαρακτηριστικά της επιμέρους σχολικής μονάδας (γεωγραφική ζώνη, παλαιότητα, κλπ) καθώς και του είδους των μαθητών που φοιτούν σε αυτή (πλήθος μαθητών από μειονεκτούσες κοινωνικές ομάδες) (Αβραντίνης, 2018).

2.3 Δημόσια χρηματοδότηση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στην Ελλάδα

Κατά το Σύνταγμα της Ελλάδας (άρθρο 16, παρ.4), «η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του κράτους και όλοι οι Έλληνες πολίτες έχουν δικαίωμα δωρεάν παιδείας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και όλα τα κρατικά εκπαιδευτήρια». Στόχος της δημόσιας χρηματοδότησης είναι η παροχή δημόσιας, δωρεάν και υψηλής ποιότητας παιδείας για όλους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση περιλαμβάνουν όχι μόνο τη χρηματοδότηση σχολείων και πανεπιστημίων, αλλά και τη χρηματοδότηση ιδρυμάτων που παρέχουν υπηρεσίες σχετικές με την εκπαίδευση. Αυτό περιλαμβάνει οντότητες που διαχειρίζονται την εκπαίδευση (δηλ. υπουργεία ή τμήματα εκπαίδευσης), καθώς και οντότητες που παρέχουν επικουρικές υπηρεσίες που σχετίζονται με τις βασικές δραστηριότητες της εκπαίδευσης (διοίκηση, επιθεώρηση, λειτουργία ή υποστήριξη μεταφορών, τροφίμων ή στέγασης) (European Commission, 2013). Πιο αναλυτικά, για τη χρηματοδότηση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα στην Ελλάδα ισχύουν τα παρακάτω:

- Στους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, η χρηματοδότηση γίνεται από το Υπουργείο Εσωτερικών μέσω των δήμων, από τον κρατικό προϋπολογισμό, με εθνικούς και συγχρηματοδοτούμενους πόρους. Η κατανομή των πόρων οριοθετείται

με βάση το ελάχιστο κόστος λειτουργίας ενός Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), αλλά και άλλα κριτήρια, όπως πληθυσμιακά, γεωγραφικά, μορφολογικά. Όσον αφορά τα λειτουργικά έξοδα (δηλαδή τις δαπάνες για τη συντήρηση των κτιρίων, τη θέρμανση κ.λπ.), η κατανομή των πόρων γίνεται με άξονα τις ανάγκες ανά περίπτωση. Οι δαπάνες μισθοδοσίας του προσωπικού των δημοτικών σταθμών καλύπτονται από το Υπουργείο Εσωτερικών μέσω των δήμων, με μηνιαίες τακτικές επιχορηγήσεις. Πρόσθετα με τα ανωτέρω, χρηματοδότηση δίνεται και μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) από εθνικούς και συγχρηματοδοτούμενους πόρους που διαχειρίζονται οι Περιφέρειες της χώρας, για έργα όπως κατασκευή νέων κτιρίων ή παροχή του αναγκαίου σχολικού εξοπλισμού κλπ. Επίσης συγχρηματοδοτούμενοι πόροι διατίθενται και μέσω των Τομεακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023).

- Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση η χρηματοδότηση γίνεται από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Υπουργείο Εσωτερικών μέσω των δήμων, από τον κρατικό προϋπολογισμό μέσω του τακτικού προϋπολογισμού και του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων. Επίσης το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ έχει την ευθύνη για την παραγωγή και διανομή των διδακτικών βιβλίων σε όλα τα δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας, καθώς και σε ελληνικά σχολεία του εξωτερικού. Παράλληλα, η εταιρεία Κτιριακές Υποδομές Α.Ε. έχει την ευθύνη για την κατασκευή σχολικών μονάδων στην Αττική και την προμήθεια, αποθήκευση και διανομή του εξοπλισμού των σχολικών μονάδων (π.χ. θρανία, έδρανα, πίνακες κ.λπ.) σε όλη τη χώρα. Πρόσθετα με τα ανωτέρω, χρηματοδότηση δίνεται και μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και μέσω του Εταιρικού Συμφώνου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ). Τοπικά, οι λειτουργικές δαπάνες των σχολείων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανατίθεται στις σχολικές επιτροπές, οι οποίες είναι δημοτικά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Για τα ποσά των δαπανών επισκευής και συντήρησης σχολικών κτιρίων, το Υπουργείο Εσωτερικών διενεργεί την κατανομή των δαπανών στους δήμους, που στη συνέχεια τις αποδίδουν στις σχολικές επιτροπές, ανάλογα με τις ανάγκες. Η κατανομή πιστώσεων από το Υπουργείο Εσωτερικών στους Δήμους γίνεται λαμβάνοντας ως κριτήριο τον αριθμό των τμημάτων των σχολικών κτιρίων κατά

30% και τον αριθμό των μαθητών κατά 70%. Σε περιφερειακό επίπεδο γίνεται, επίσης, η διαχείριση των ποσών που διατίθενται για τη μεταφορά των μαθητών. Τέλος, το Υπουργείο Εσωτερικών επιχορηγεί απευθείας Δήμους της χώρας, όπου υπάρχουν μουσικά και καλλιτεχνικά γυμνάσια και λύκεια και όπου σιτίζονται μαθητές (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023).

Συνεπώς, το σύστημα δημόσιας χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα συνίσταται από τρεις πηγές χρηματοδότησης (πίνακας 2.1) (Αβραντίνης, 2018):

- ✓ τον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας
  - ✓ το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (βασικά του Υπουργείου Παιδείας, αλλά σε μικρότερο βαθμό και άλλων υπουργείων όταν αφορούν την εκπαίδευση)
  - ✓ τα ποσά των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δηλαδή των Δήμων και των Περιφερειών (τα οποία καταγράφονται στον Τακτικό Προϋπολογισμό του Υπουργείου Εσωτερικών)
  - Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως αναφέρεται στους Χαλκιώτη και συν. (2008), και με κριτήριο τη βάση της χρηματοδότησης, ορίζονται τρεις τρόποι χρηματοδότησης:
    - α) χρηματοδότηση εισροών, όπου οι οικονομικοί πόροι παρέχονται με σκοπό να καλυφθούν συγκεκριμένες δαπάνες, όπως δαπάνες του εκπαιδευτικού ιδρύματος, του προσωπικού, λειτουργικές δαπάνες, επενδύσεων κ.ά.
    - β) χρηματοδότηση διαδικασίας, όπου το κράτος χρηματοδοτεί μέσω κονδυλίων δράσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία για την υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων
    - γ) χρηματοδότηση εκροών, όπου η χρηματοδότηση είναι ανάλογη των επιτευγμάτων του εκπαιδευτικού ιδρύματος
- Σε ότι αφορά το επίπεδο επιχορήγησης, αυτό μπορεί να καθορίζεται:
- α) με άξονα αντικειμενικά και γενικά κριτήρια που ισχύουν για όλα τα πανεπιστημιακά ιδρύματα (κανονιστική επιχορήγηση)
  - β) με άξονα τον προτεινόμενο προϋπολογισμό, που υποβάλλεται στο Υπουργείο Παιδείας από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και εγκρίνεται από το αρμόδιο Υπουργείο (αποζημιωτικού τύπου επιχορήγηση)

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, οι κρατικές δαπάνες της Ελλάδας για την εκπαίδευση συνολικά, ως % του ΑΕΠ, καταγράφηκαν στο 4,44% το 2020, έπειτα από μια

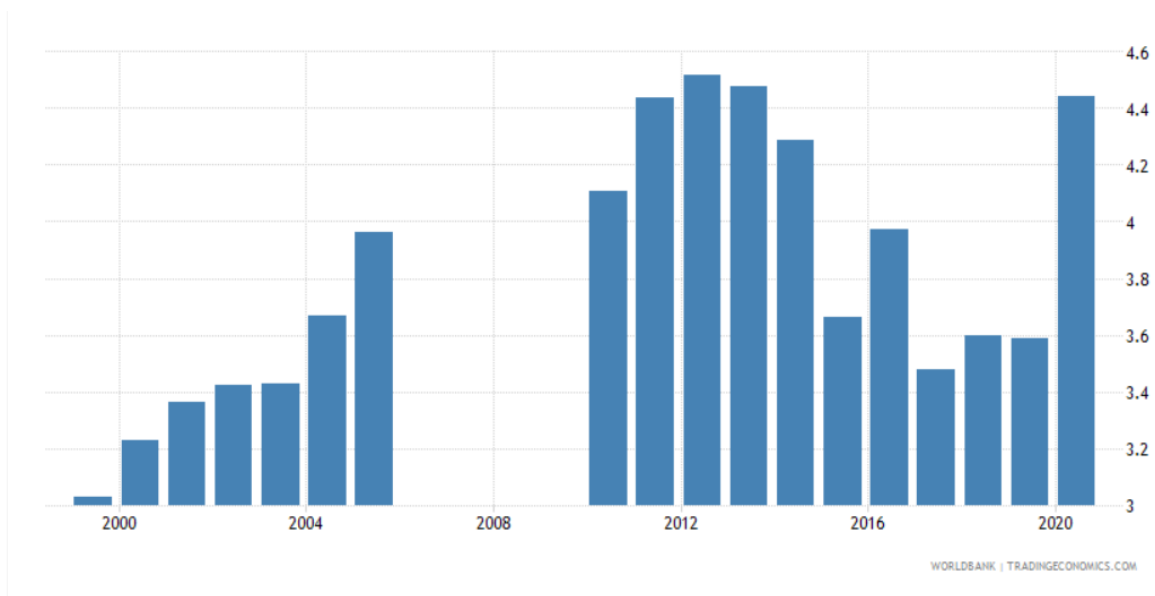
πρωτική πορεία την τελευταία δεκαετία, με εξαίρεση το 2016 όπου και σημειώθηκε άνοδος από την προηγούμενη χρονιά (διάγραμμα 2.1) (Trading Economics, 2023). Σε όλα τα επίπεδα, από την πρωτοβάθμια έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η Ελλάδα δαπανά 6146 δολάρια ΗΠΑ ετησίως ανά μαθητή/ σπουδαστή/ φοιτητή πλήρους φοίτησης (προσαρμοσμένο στην αγοραστική δύναμη και συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη), σε σύγκριση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που είναι 12647 δολάρια ΗΠΑ. Οι δαπάνες ανά μαθητή/ σπουδαστή/ φοιτητή ισοδυναμούν με το 20% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που είναι 27% (Education GPS OECD, 2023).

Πίνακας 2.1 Οι τρεις πηγές δημόσιας χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα

<p>Τακτικός προϋπολογισμός του Υπουργείου Παιδείας</p>	<p>Είναι η σημαντικότερη πηγή χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος (71% των συνολικών πόρων που κατευθύνονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση προέρχεται από αυτή την πηγή)</p> <p>Οι δαπάνες αφορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • πληρωμές για μισθοδοσίες προσωπικού • αγορές αγαθών και κεφαλαιουχικού εξοπλισμού • μεταβιβαστικές πληρωμές • εξόφληση απλήρωτων υποχρεώσεων παρελθόντων οικονομικών ετών
<p>Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων</p>	<p>Καλύπτει περίπου στο 9.5% των συνολικών δημόσιων δαπανών για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.</p> <p>Οι δαπάνες είναι παγίου κεφαλαίου, δηλαδή για:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • αγορές - απαλλοτριώσεις ακινήτων • κατασκευές - επισκευές κτιρίων και εγκαταστάσεων • προμήθειες εξοπλισμού και εργαστηρίων
<p>Ποσά των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης</p>	<p>Τα ποσά αυτά κατευθύνονται μέσω του τμήματος Επιχορηγήσεων Τοπικής Αυτοδιοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών προς την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.</p> <p>Οι δαπάνες αφορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • μεταφορά μαθητών • σίτιση μαθητών μουσικών σχολείων • μισθώματα σχολείων • επισκευή και συντήρηση σχολείων • μισθοδοσία σχολικών τροχονόμων • μισθοδοσία σχολικών φυλάκων • μισθοδοσία καθαριστριών • λειτουργικές δαπάνες σχολείων • μαθητικές εστίες

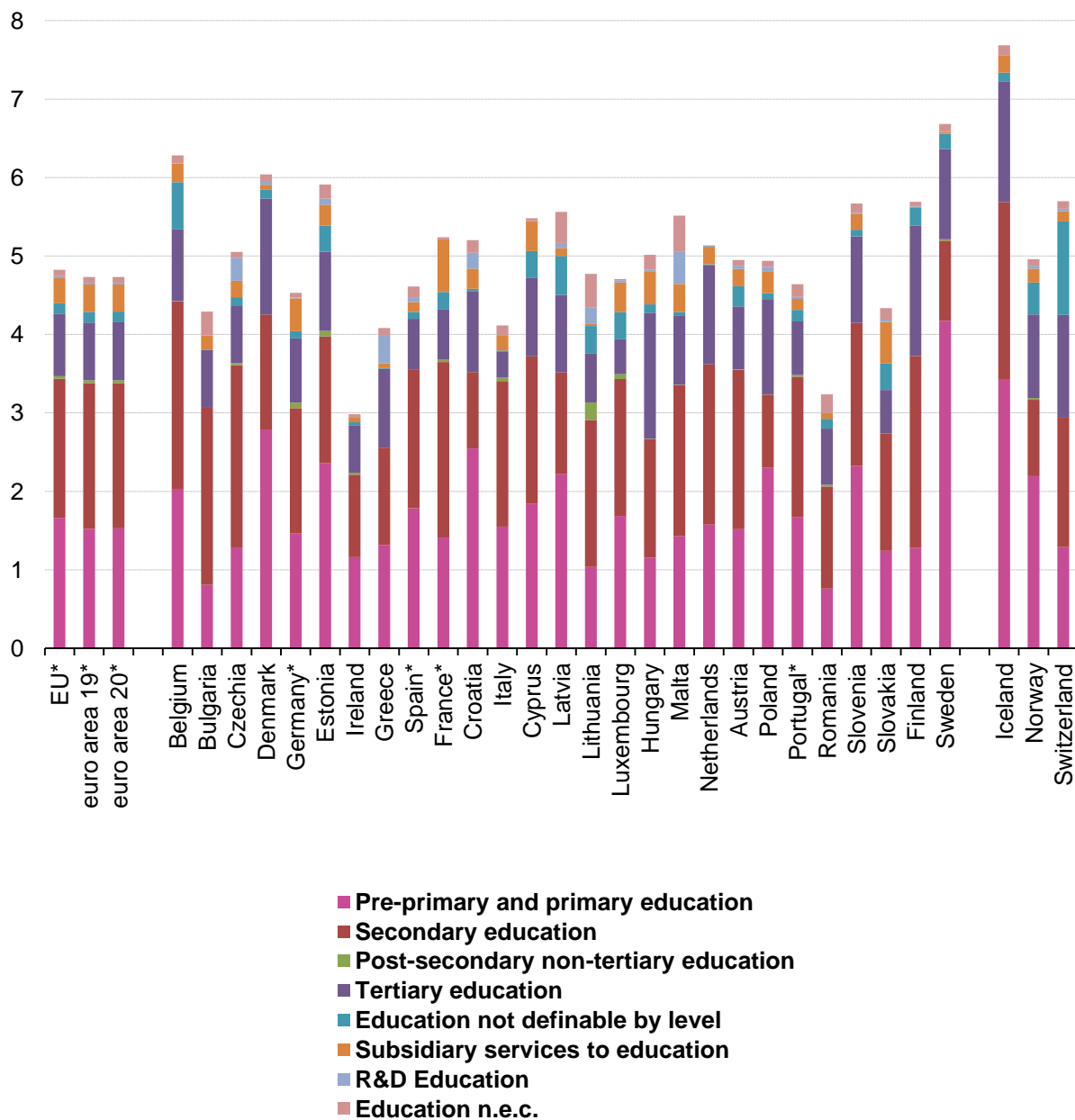
Πηγή: Αβραντίνης (2018)

Διάγραμμα 2.1 Ελλάδα - Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση συνολικά (% του ΑΕΠ) Πηγή: Trading Economics (2023)

2.4 Χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στην Ε.Ε.

Οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση, ως ποσοστό του ΑΕΠ, θεωρούνται ως η δέσμευση που αναλαμβάνουν οι κυβερνήσεις για την παροχή εκπαίδευσης, επανεπενδύοντας έτσι τον παραγόμενο πλούτο τους σε ανθρώπινους πόρους και μελλοντική οικονομική ανάπτυξη. Επίσης, οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό των κρατικών δαπανών, δείχνουν τον βαθμό στον οποίο οι κυβερνήσεις δίνουν προτεραιότητα στην εκπαίδευση σε σχέση με άλλους τομείς επενδύσεων, όπως η υγειονομική περίθαλψη, η κοινωνική ασφάλιση, η άμυνα ή η ασφάλεια. Τα ανωτέρω στοιχεία παρουσιάζονται ποσοτικά ακολούθως, αντικατοπτρίζοντας τις δαπάνες της γενικής κυβέρνησης για την εκπαίδευση στην Ε.Ε., κατά μέσο όρο και ανά χώρα (Eurostat, 2023).

* provisional

**Διάγραμμα 2.2 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021
(% του ΑΕΠ)**

Πηγή: Eurostat (2023)

Πίνακας 2.2 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021 (% του ΑΕΠ και % των συνολικών κρατικών δαπανών)

	Εκπαίδευση	Προσχολική και προτοβάθμια εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Εκπαίδευση μη οριζόμενη σε βαθμίδα	Επικουρικές υπηρεσίες στην εκπαίδευση	Έρευνα και ανάπτυξη	Εκπαίδευση που δεν ορίζεται αλλιώς
EU*	4,8	1,7	1,8	0,0	0,8	0,1	0,3	0,0	0,1
euro area 19*	4,7	1,5	1,9	0,0	0,7	0,1	0,3	0,0	0,1
euro area 20*	4,7	1,5	1,9	0,0	0,7	0,1	0,3	0,0	0,1
Belgium	6,3	2,0	2,4	0,0	0,9	0,6	0,2	0,0	0,1
Bulgaria	4,3	0,8	2,3	:	0,7	0,0	0,2	0,0	0,3
Czechia	5,1	1,3	2,3	0,0	0,7	0,1	0,2	0,3	0,1
Denmark	6,0	2,8	1,5	0,0	1,5	0,1	0,1	0,0	0,1
Germany*	4,5	1,5	1,6	0,1	0,8	0,1	0,4	0,0	0,1
Estonia	5,9	2,4	1,6	0,1	1,0	0,3	0,3	0,1	0,2
Ireland	3,0	1,2	1,1	0,0	0,6	0,0	0,1	0,0	0,0
Greece	4,1	1,3	1,2	0,0	1,0	0,0	0,1	0,4	0,1
Spain*	4,6	1,8	1,8	0,0	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1
France*	5,2	1,4	2,2	0,0	0,6	0,2	0,7	0,0	0,0
Croatia	5,2	2,5	1,0	0,0	1,0	0,0	0,3	0,2	0,2
Italy	4,1	1,6	1,9	0,0	0,3	0,0	0,2	0,0	0,1
Cyprus	5,5	1,8	1,9	0,0	1,0	0,3	0,4	0,0	0,0
Latvia	5,6	2,2	1,3	0,0	1,0	0,5	0,1	0,1	0,4
Lithuania	4,8	1,0	1,9	0,2	0,6	0,4	0,0	0,2	0,4
Luxembourg	4,7	1,7	1,7	0,1	0,4	0,3	0,4	0,0	0,0

Hungary	5,0	1,2	1,5	0,0	1,6	0,1	0,4	0,0	0,2
Malta	5,5	1,4	1,9	0,0	0,9	0,0	0,4	0,4	0,5
Netherlands	5,1	1,6	2,0	0,0	1,3	0,0	0,2	0,0	0,0
Austria	4,9	1,5	2,0	0,0	0,8	0,3	0,2	0,0	0,1
Poland	4,9	2,3	0,9	0,0	1,2	0,1	0,3	0,1	0,1
Portugal*	4,6	1,7	1,8	0,0	0,7	0,1	0,1	0,0	0,2
Romania	3,2	0,8	1,3	0,0	0,7	0,1	0,1	0,0	0,2
Slovenia	5,7	2,3	1,8	0,0	1,1	0,1	0,2	0,0	0,1
Slovakia	4,3	1,2	1,5	0,0	0,6	0,3	0,5	0,0	0,1
Finland	5,7	1,3	2,4	0,0	1,7	0,2	0,0	0,0	0,1
Sweden	6,7	4,2	1,0	0,0	1,2	0,2	0,0	0,0	0,1
Iceland	7,7	3,4	2,3	0,0	1,5	0,1	0,2	0,0	0,1
Norway	5,0	2,2	1,0	0,0	1,1	0,4	0,2	0,0	0,1
Switzerland	5,7	1,3	1,6	0,0	1,3	1,2	0,1	0,0	0,1
EU*	9,4	3,2	3,4	0,1	1,5	0,3	0,6	0,1	0,2
euro area 19*	9,0	2,9	3,6	0,1	1,4	0,3	0,7	0,0	0,1
euro area 20*	9,0	2,9	3,5	0,1	1,4	0,3	0,7	0,0	0,1
Belgium	11,3	3,7	4,3	0,0	1,6	1,1	0,4	0,0	0,2
Bulgaria	10,6	2,0	5,6	:	1,8	0,0	0,4	0,0	0,7
Czechia	10,9	2,8	5,0	0,1	1,6	0,2	0,5	0,6	0,2
Denmark	11,9	5,5	2,9	0,0	2,9	0,2	0,1	0,1	0,2
Germany*	8,8	2,9	3,1	0,1	1,6	0,2	0,8	0,0	0,1
Estonia	14,3	5,7	3,9	0,2	2,4	0,8	0,7	0,2	0,4
Ireland	12,0	4,7	4,2	0,1	2,4	0,2	0,3	0,0	0,1
Greece	7,1	2,3	2,2	0,0	1,7	0,0	0,1	0,6	0,2
Spain*	9,1	3,5	3,5	0,0	1,3	0,2	0,2	0,1	0,3
France*	8,9	2,4	3,8	0,0	1,1	0,4	1,1	0,0	0,0
Croatia	10,7	5,2	2,0	0,0	2,1	0,1	0,5	0,4	0,3
Italy	7,4	2,8	3,4	0,1	0,6	0,0	0,3	0,0	0,2

Cyprus	12,7	4,3	4,4	0,0	2,3	0,8	0,9	0,0	0,1
Latvia	12,6	5,0	2,9	0,0	2,2	1,1	0,2	0,1	0,9
Lithuania	12,7	2,8	5,0	0,6	1,7	0,9	0,1	0,6	1,1
Luxembourg	11,0	3,9	4,1	0,1	1,0	0,8	0,9	0,1	0,0
Hungary	10,4	2,4	3,1	0,0	3,3	0,2	0,9	0,0	0,4
Malta	12,7	3,3	4,4	0,0	2,0	0,1	0,8	0,9	1,1
Netherlands	11,0	3,4	4,4	0,0	2,7	0,0	0,5	0,0	0,0
Austria	8,8	2,7	3,6	0,0	1,4	0,5	0,4	0,1	0,1
Poland	11,2	5,2	2,1	0,0	2,7	0,2	0,6	0,1	0,2
Portugal*	9,7	3,5	3,7	0,0	1,4	0,3	0,3	0,1	0,3
Romania	8,1	1,9	3,3	0,1	1,8	0,3	0,2	0,0	0,6
Slovenia	11,5	4,7	3,7	0,0	2,2	0,2	0,4	0,0	0,2
Slovakia	9,4	2,7	3,2	0,0	1,2	0,7	1,1	0,1	0,3
Finland	10,2	2,3	4,4	0,0	3,0	0,4	0,0	0,0	0,1
Sweden	13,5	8,4	2,1	0,0	2,3	0,4	0,0	0,0	0,2
Iceland	15,6	7,0	4,6	0,0	3,1	0,2	0,5	0,0	0,3
Norway	10,3	4,5	2,0	0,0	2,2	0,8	0,4	0,1	0,2
Switzerland	15,6	3,5	4,5	0,0	3,6	3,3	0,3	0,1	0,3

Πηγή: Eurostat (2023)

Πίνακας 2.3 Συνολικές δαπάνες γενικής κυβέρνησης για την «εκπαίδευση», 2021 (σε εκ. εθνικού νομίσματος)

	Εκπαίδευση	προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Εκπαίδευση μη οριζόμενη σε βαθμίδα	Επικουρικές υπηρεσίες στην εκπαίδευση	Έρευνα και ανάπτυξη	Εκπαίδευση που δεν ορίζεται αλλιώς
EU*	700 727	241 244	257 788	4 705	115 609	19 493	46 247	4 042	11 600
euro area 19*	582 475	187 487	228 826	4 468	90 484	16 823	42 783	2 654	8 951
euro area 20*	585 506	188 969	229 393	4 469	91 086	16 839	42 934	2 771	9 045
Belgium	31 558	10 214	12 001	17	4 576	3 025	1 197	8	522
Bulgaria	5 964	1 123	3 153	:	1 004	13	244	5	421
Czechia	308 675	78 583	141 725	1 617	44 448	7 058	12 797	17 815	4 632
Denmark	151 246	69 809	36 764		36 982	2 897	1 453	977	2 363
Germany*	163 194	52 707	57 500	2 567	29 429	3 332	15 159	376	2 124
Estonia	1 859	742	508	23	317	104	85	24	56
Ireland	12 723	4 944	4 476	117	2 548	192	283	6	155
Greece	7 416	2 387	2 258	1	1 822	17	116	656	159
Spain*	55 637	21 526	21 409	4	7 735	1 079	1 502	764	1 618
France*	131 064	35 254	55 962	736	16 004	5 600	16 829	4	675

Croatia	3 029	1 481	567	1	602	16	152	117	94
Italy	73 341	27 635	33 061	748	5 863	333	3 357	186	2 158
Cyprus	1 317	442	452		240	82	92		9
Latvia	1 874	748	437		333	167	35	21	133
Lithuania	2 682	581	1 052	127	349	198	13	119	241
Luxembourg	3 401	1 220	1 260	45	321	250	273	22	9
Hungary	2 763 709	635 387	835 871	790	886 041	56 988	233 225	10 008	105 399
Malta	826	214	289		133	6	54	61	70
Netherlands	43 981	13 481	17 492		10 795	134	1 921	137	21
Austria	20 101	6 160	8 251	35	3 254	1 043	900	154	303
Poland	129 573	60 401	24 410	100	31 632	2 199	7 121	1 700	2 011
Portugal*	9 955	3 579	3 841	47	1 469	313	298	61	347
Romania	38 448	9 034	15 453	264	8 470	1 506	909	20	2 793
Slovenia	2 960	1 213	953		574	45	106	6	62
Slovakia	4 270	1 223	1 473		549	330	523	29	144
Finland	14 316	3 218	6 152		4 172	573	39	19	143
Sweden	364 179	227 382	55 739	967	62 727	10 520	998	379	5 467
Iceland	249 933	111 552	73 348	1	50 076	3 517	7 232	21	4 186
Norway	208 821	92 363	40 948	894	44 935	17 069	7 478	1 569	3 565
Switzerland	41 697	9 447	12 050		9 605	8 704	932	252	707

Πηγή: Eurostat (2023)

Όπως διαφαίνεται από τα στοιχεία της Eurostat (2023), οι δαπάνες της γενικής κυβέρνησης στην Ε.Ε. για την εκπαίδευση ανήλθαν στο 4,8 % του ΑΕΠ το 2021 (δηλ. περίπου 701 δισεκατομμύρια ευρώ). Από αυτές:

- οι δαπάνες στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση αντιπροσώπευαν το 1,7% του ΑΕΠ
- οι δαπάνες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αντιπροσώπευαν το 1,8% του ΑΕΠ
- οι δαπάνες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αφορούσαν το 0,8% του ΑΕΠ
- οι δαπάνες για «επικουρικές υπηρεσίες στην εκπαίδευση» (π.χ. σχολικές μεταφορές) ανήλθαν στο 0,3% του ΑΕΠ

Σύμφωνα με την Eurostat (2023), διαφαίνεται πως υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών όσον αφορά τη σημασία των δαπανών για την εκπαίδευση:

- Ως ποσοστό του ΑΕΠ, τα υψηλότερα ποσά στην Ε.Ε. αναφέρθηκαν από τη Σουηδία (6,7 % του ΑΕΠ), ακολουθούμενη από το Βέλγιο (6,3 % του ΑΕΠ) και τη Δανία (6,0 % του ΑΕΠ).
- Μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών, η Ισλανδία ανέφερε υψηλό ποσοστό 7,7 % του ΑΕΠ.
- Η Ελλάδα (4,1 % του ΑΕΠ) βρίσκεται χαμηλά στην κατάταξη, αρκετά κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (4,8 % του ΑΕΠ), ισοβαθμώντας με την Ιταλία (4,1 % του ΑΕΠ) και βρισκόμενη στην κατάταξη πάνω από τη Ρουμανία (3,2 % του ΑΕΠ) και την Ιρλανδία (3 % του ΑΕΠ).
- Σε επίπεδο χώρας, για την Εσθονία (14,3 %), τη Σουηδία (13,5 %), την Κύπρο, τη Λιθουανία και τη Μάλτα (12,7 %), τη Λετονία (12,6 %), καθώς και την Ισλανδία και την Ελβετία (15,6 %), οι δαπάνες για την εκπαίδευση αντιπροσώπευαν σχετικά υψηλά μερίδια των συνολικών δαπανών της γενικής κυβέρνησης.
- Τα χαμηλότερα μερίδια των δαπανών εκπαίδευσης στις συνολικές δαπάνες παρατηρήθηκαν για την Ελλάδα (7,1 %), την Ιταλία (7,4 %), τη Ρουμανία (8,1 %), ακολουθούμενη από τη Γερμανία και την Αυστρία (και οι δύο από 8,8 %).

Σχετικά με τις δαπάνες για την «εκπαίδευση» ανά είδος συναλλαγής το 2021, σε επίπεδο Ε.Ε., οι δαπάνες για την εκπαίδευση υποδιαιρέθηκαν ως εξής (Eurostat, 2023):

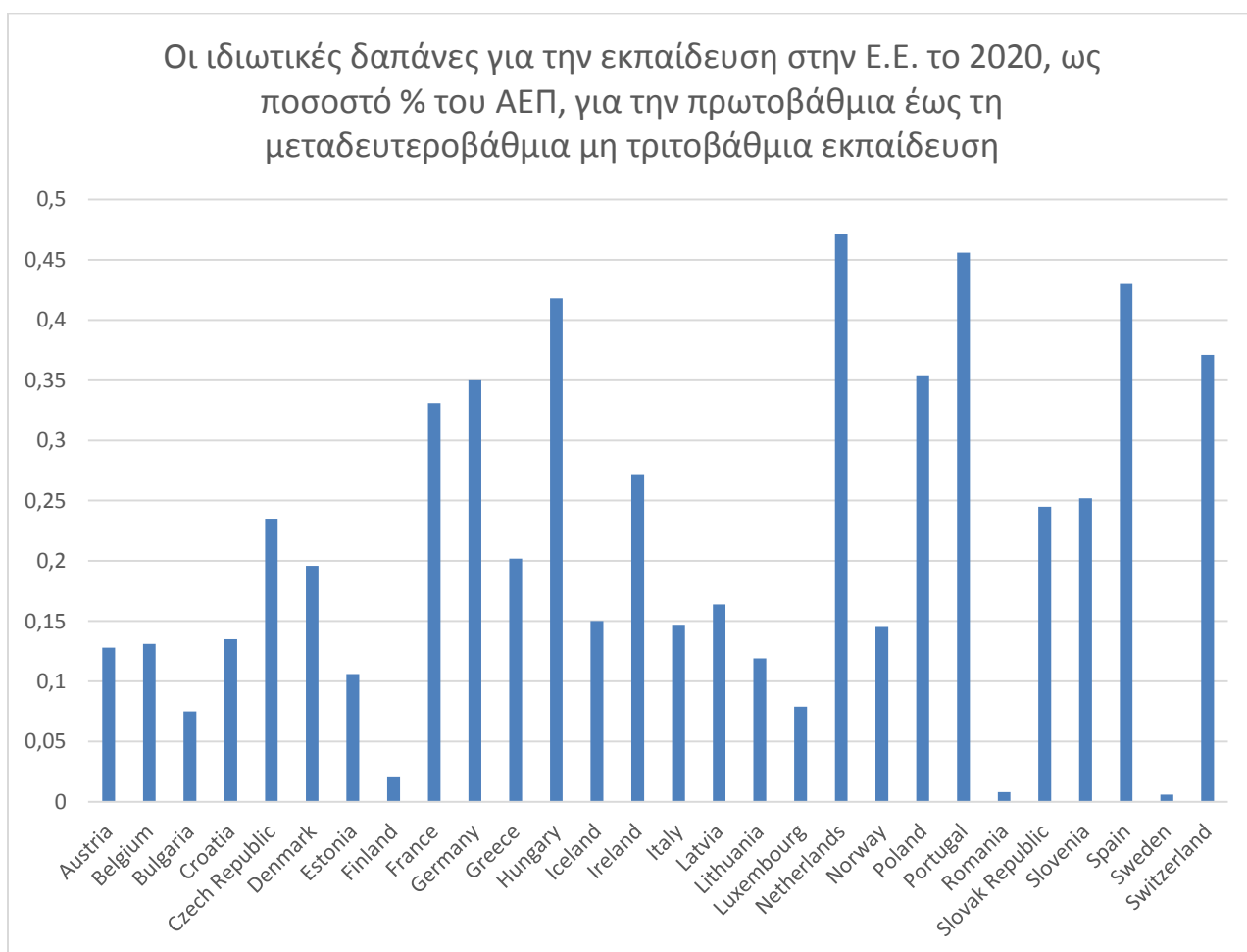
- περίπου το 64 % είχε τη μορφή «εισοδήματος εξαρτημένης εργασίας» (δηλαδή μισθούς, ημερομίσθια και εργοδοτικές κοινωνικές εισφορές π.χ. για εκπαιδευτικούς)
- το 13 % είχε τη μορφή «ενδιάμεσης ανάλωσης» (δηλαδή αγορών αγαθών και υπηρεσιών)
- το 6 % είχε τη μορφή «κοινωνικών παροχών» (π.χ. μεταφορά μαθητών)
- το 6% είχε τη μορφή «λοιπών τρεχουσών μεταβιβάσεων», όπως για παράδειγμα, πληρωμές σε ιδιωτικά σχολεία
- οι «επενδύσεις κεφαλαίου», για παράδειγμα σε σχολικά κτίρια, αντιπροσώπευαν περίπου το 7 % των δαπανών για την εκπαίδευση.

Την περίοδο 1995-2021, σε επίπεδο Ε.Ε., οι δημόσιες δαπάνες για την «εκπαίδευση» κυμάνθηκαν μεταξύ 4,7 % - 5,1 % του ΑΕΠ. Το 1995 ανερχόταν σε 4,9 % του ΑΕΠ και στη συνέχεια μειώθηκαν σε 4,7 % το 2007. Η αύξηση το 2009 και, αργότερα, το 2020 έως και 5% οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στις μειώσεις του ΑΕΠ κατά την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση και κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Στο επίπεδο της Ε.Ε., το μερίδιο των δαπανών για την εκπαίδευση στις συνολικές δαπάνες ανήλθε σε 9,2 % των συνολικών δαπανών το 1995, αυξήθηκε σε 10,4 % των δαπανών το 2002 και το 2003 και στη συνέχεια ακολούθησε πτωτική τάση. Δεδομένου ότι οι δαπάνες για την εκπαίδευση επηρεάζονται λιγότερο από την πανδημία COVID-19 σε σύγκριση με άλλες λειτουργίες των δημόσιων δαπανών, το σχετικό μερίδιο της εκπαίδευσης στις συνολικές δημόσιες δαπάνες μειώθηκε από 10,1 % των συνολικών δαπανών το 2019 σε 9,4 % των συνολικών δαπανών το 2021 (Eurostat, 2023).

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο, αναφορά γίνεται και στις ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση. Αυτές αναφέρονται σε δαπάνες που χρηματοδοτούνται από ιδιωτικές πηγές όπως νοικοκυριά και άλλοι ιδιωτικοί φορείς. Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση περιλαμβάνουν όλες τις άμεσες δαπάνες για εκπαιδευτικά ιδρύματα, μετά την αφαίρεση των δημόσιων επιδοτήσεων, εξαιρουμένων επίσης των δαπανών εκτός εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, όπως τα σχολικά βιβλία που αγοράζονται από οικογένειες, τα ιδιαίτερα μαθήματα και τα έξοδα διαβίωσης των φοιτητών. Οι ιδιωτικές δαπάνες περιλαμβάνουν δαπάνες για σχολεία, πανεπιστήμια και άλλα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα που παρέχουν ή υποστηρίζουν εκπαιδευτικές υπηρεσίες (OECD, 2023).

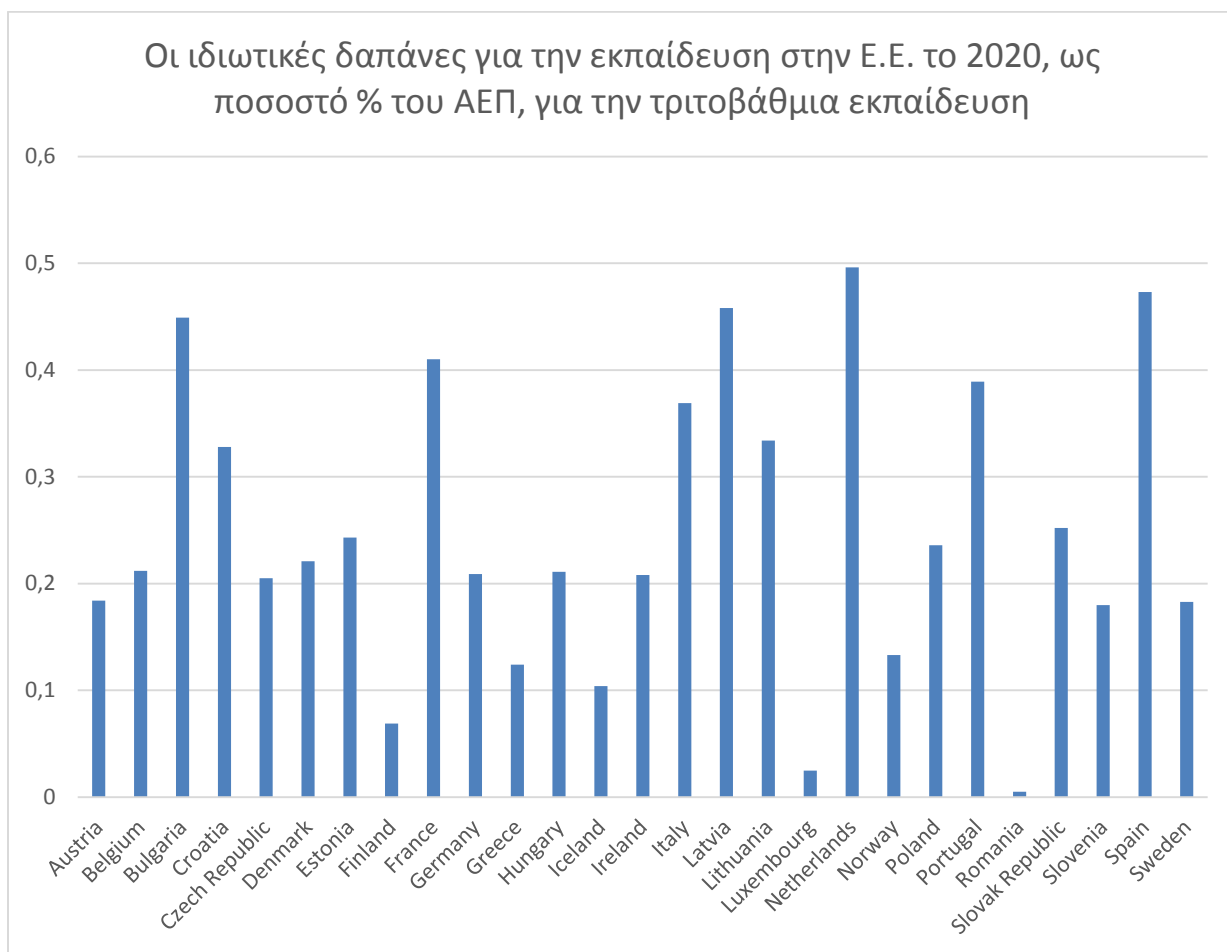

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του 2020, οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε., ως ποσοστό % του ΑΕΠ, δίνονται ακολούθως. Όπως φαίνεται, οι περισσότερες ιδιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για την πρωτοβάθμια έως τη μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση αφορούν την Ολλανδία, ενώ οι λιγότερες αφορούν τη Σουηδία. Η Ελλάδα βρίσκεται περίπου στη μέση της κατάταξης (διάγραμμα 2.3, πίνακας 2.4). Αναφορικά με τις ιδιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι περισσότερες αφορούν την Ολλανδία και οι λιγότερες τη Ρουμανία. Η Ελλάδα βρίσκεται χαμηλά, στην 5^η θέση από το τέλος της κατάταξης (διάγραμμα 2.4, πίνακας 2.4) (OECD, 2023).

Διάγραμμα 2.3 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ, για την πρωτοβάθμια έως τη μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: OECD (2023)

Διάγραμμα 2.4 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ, για την τριτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: OECD (2023)

Πίνακας 2.4 Οι ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση στην Ε.Ε. το 2020, ως ποσοστό % του ΑΕΠ: α) πρωτοβάθμια έως μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση και β) τριτοβάθμια εκπαίδευση

	για την πρωτοβάθμια έως τη μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση	για την τριτοβάθμια εκπαίδευση
Austria	0,128	0,184
Belgium	0,131	0,212
Bulgaria	0,075	0,449
Croatia	0,135	0,328
Czech Republic	0,235	0,205
Denmark	0,196	0,221
Estonia	0,106	0,243
Finland	0,021	0,069
France	0,331	0,410
Germany	0,350	0,209
Greece	0,202	0,124
Hungary	0,418	0,211
Iceland	0,150	0,104
Ireland	0,272	0,208
Italy	0,147	0,369
Latvia	0,164	0,458
Lithuania	0,119	0,334
Luxembourg	0,079	0,025
Netherlands	0,471	0,496
Norway	0,145	0,133

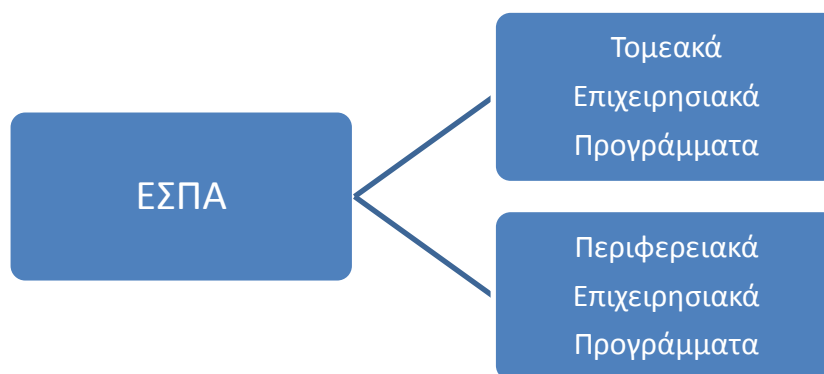
Poland	0,354	0,236
Portugal	0,456	0,389
Romania	0,008	0,005
Slovak Republic	0,245	0,252
Slovenia	0,252	0,180
Spain	0,430	0,473
Sweden	0,006	0,183
Switzerland	0,371	-

Πηγή: OECD (2023)

Κεφάλαιο 3. Απορρόφηση ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος

3.1 Το πρόγραμμα ΕΣΠΑ

Με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 1981, ξεκίνησε μια προσπάθεια σύγκλισης της οικονομίας της, των δομών της και των υποδομών της με αυτές των εννέα ανεπτυγμένων χωρών που αποτελούσαν τότε την ενωμένη Ευρώπη. Για τη γρηγορότερη επίτευξη αυτής της σύγκλισης, αξιοποιήθηκαν κάποια διαρθρωτικά ευρωπαϊκά ταμεία ώστε να στηριχθεί η ανάπτυξη της περιφέρειας και να διασφαλιστεί η συνοχή της Ένωσης. Τα εν λόγω ταμεία υλοποιούσαν προγράμματα χρηματοδότησης, αρχικά 5ετούς διάρκειας και στη συνέχεια 7ετούς διάρκειας. Ανάμεσα σε αυτά ήταν το ΕΣΠΑ (“Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Ανάπτυξης”) της περιόδου 2007-2013, που αντικαταστάθηκε από το επόμενο πρόγραμμα για την περίοδο 2014-2020, με την ονομασία “Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης” (Νικολαΐδης, 2016). Στις 2 Μαΐου 2018 δημοσιεύθηκε ο προτεινόμενος προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027 (Vasardani & Dimitropoulo, 2018). Η Ελλάδα είναι το πρώτο Κράτος-Μέλος της Ε.Ε. που προχώρησε σε επίσημη υποβολή και της εγκρίθηκε το «Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2021-2027» για την εν λόγω προγραμματική περίοδο (espa.io, 2016)

Σχήμα 3.1 Η δομή του ΕΣΠΑ: τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, τα οποία καθορίζονται από την πρόταση που υποβάλλει η Ελλάδα στην Κομισιόν στην αρχή κάθε περιόδου.

Πηγή: Νικολαΐδης (2016)

3.2 Περίοδος 2007-2013

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος για την περίοδο 2007- 2013 έφτασε τα 39,4 δις ευρώ, εκ των οποίων 20,4 δις ευρώ από Κοινοτική Συνδρομή, 11,5 δις ευρώ από Εθνική Δημόσια Δαπάνη και 7,5 δις ευρώ από Ιδιωτική Συμμετοχή⁴. Στο πλαίσιο υλοποίησης του αναπτυξιακού σχεδιασμού της Ελλάδας για τα έτη 2007-2013, έγινε οριοθέτηση σε πέντε χωρικές ενότητες, όπου αντιστοιχούσαν πέντε Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ): ΠΕΠ Μακεδονίας – Θράκης, ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων, ΠΕΠ Κρήτης και Νήσων Αιγαίου, ΠΕΠ Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας – Ηπείρου και ΠΕΠ Αττικής. Βασικοί άξονες του ΕΣΠΑ 2007-2013 ήταν η εξωστρέφεια, η περιφερειακή ανάπτυξη, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, η έμφαση στην εκπαίδευση και στους νέους, η ποιότητα, η τεχνολογία, η καινοτομία και ο σεβασμός στο περιβάλλον. Ειδικά για την εκπαίδευση, στο πλαίσιο «Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία», οι γενικοί στόχοι αφορούσαν (espa.gr, 2008):

- τη βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος
- την ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογίας και την προώθηση της καινοτομίας ως βασικό παράγοντα αναδιάρθρωσης και μετάβασης στην οικονομία της γνώσης
- την ενσωμάτωση και συστηματική χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ)

Μέσα από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», τέθηκαν οι εξής προτεραιότητες (espa.gr, 2008):

- αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης
- αναβάθμιση των συστημάτων αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας
- ενίσχυση του ανθρωπίνου κεφαλαίου για την προαγωγή της έρευνας και της καινοτομίας
- μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε η δια βίου μάθηση να καταστεί εφικτή για όλους

---

⁴ Μη συμπεριλαμβανομένων των πόρων για την αγροτική ανάπτυξη και την αλιεία

- αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, επιτάχυνση των ρυθμών ένταξης των νέων τεχνολογιών, αναδόμηση της επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς όπως των ναυτικών επαγγελμάτων, επέκταση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, των κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων, του Ανοικτού Πανεπιστημίου, ενίσχυση των Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης, επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και ενισχυμένη διδασκαλία των μειονοτήτων

Αναμενόμενα αποτέλεσμα των δράσεων αυτών τέθηκαν τα εξής: η αύξηση των πόρων για την παιδεία, η μείωση του αριθμού των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, η επιμόρφωση και πιστοποίηση του 75% των εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ, η αναμόρφωση 600 προγραμμάτων σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η συμμετοχή 1.300.000 ατόμων σε δράσεις δια βίου μάθησης, η παροχή ευκαιριών κατάρτισης και απασχόλησης σε όλους τους άνεργους νέους, η κατάρτιση 300.000 εργαζομένων, η στήριξη 175.000 ατόμων ευπαθών ομάδων, καθώς και η συμμετοχή 200.000 ανέργων σε προγράμματα κατάρτισης και προώθησης στην αγορά εργασίας (espa.gr, 2008).

3.3 Περίοδος 2014-2020

Η οικονομική κρίση της περιόδου 2008-2013 περιόρισε τις δυνατότητες χρηματοδότησης της Ελλάδας από εγχώριες πηγές και έφερε παύση στην οικονομική σύγκλιση της, τόσο σε περιφερειακό επίπεδο όσο και σε σχέση με άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. Ενδεικτικά, σε διάστημα δέκα ετών, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ) συρρικνώθηκε από το ανώτατο επίπεδο του 95,6% του μέσου όρου της ΕΕ-28 το 2006 σε μόλις 67,6% το 2016, φθάνοντας σε χαμηλό 20ετίας. Μέσα από το ΕΣΠΑ της περιόδου 2014-2020 διατέθηκαν στην Ελλάδα 21 δισεκατομμύρια ευρώ (σε τρέχουσες τιμές), έναντι 24,3 δισεκατομμυρίων ευρώ την περίοδο 2007-2013. Σύμφωνα με το ΕΣΠΑ 2014-2020, οι χρηματοδοτικές προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο αναφοράς ήταν οι ακόλουθες (Vasardani & Dimitropoulou, 2018):

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, με έμφαση σε δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας, στη δημιουργία φιλικού προς τις επιχειρήσεις περιβάλλοντος και στην προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας.

- Ανάπτυξη και αξιοποίηση δεξιοτήτων ανθρώπινου δυναμικού μέσω της εκπαίδευσης και της δια βίου μάθησης, δράσεων που εστιάζουν στη δημιουργία θέσεων εργασίας, ιδίως για τους νέους, και δράσεων για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση της φτώχειας.
- Μετάβαση σε μια πιο φιλική προς το περιβάλλον οικονομία, προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, πρόληψη των κινδύνων και μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.
- Ολοκλήρωση και εκσυγχρονισμός των υποδομών για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, με έμφαση στα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών, με κάθετους άξονες και πολυτροπικές μεταφορές, καθώς και στα ενεργειακά και ευρυζωνικά δίκτυα.
- Βελτίωση της θεσμικής ικανότητας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Το ΕΣΠΑ 2014-2020 περιελάμβανε 13 περιφερειακά και 7 τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα για διάφορους τομείς (οικονομία, δημόσιος τομέας, μεταφορές, εκπαίδευση). Εξ αυτών, στον τομέα της εκπαίδευσης υλοποιήθηκε το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», με προϋπολογισμό 2 δισ. ευρώ (13% των συνολικών πιστώσεων), για την υλοποίηση δράσεων με στόχο τη στήριξη της δημιουργίας βιώσιμης απασχόλησης, την προώθηση της ενεργού ένταξης στην αγορά εργασίας και την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος (Vasardani & Dimitropoulou, 2018).

Το παρακάτω διάγραμμα 3.1 αποτυπώνει τον αριθμό και το μέγεθος των επιλεγμένων έργων, από το σύνολο των 21.779 έργων που εγκρίθηκαν έως τον Μάρτιο του 2018, καθώς και τα ποσοστά απορρόφησης της χρηματοδότησης ανά τομέα. Όπως φαίνεται, τα έργα με προϋπολογισμό άνω των 100.000 ευρώ αντιπροσώπευαν το 21% των συνολικών έργων, ενώ τα έργα με προϋπολογισμό άνω του 1 εκατομμυρίου ευρώ αντιπροσώπευαν μόλις το 7%. Τα δύο τρίτα του συνολικού προϋπολογισμού όλων των επιλεγέντων έργων αφορούσαν τα τρία μεγαλύτερα από τα επτά Επιχειρησιακά Προγράμματα, δηλαδή «Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία» και «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση». Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» περιλάμβανε μεγαλύτερο αριθμό έργων με χαμηλότερο προϋπολογισμό σε

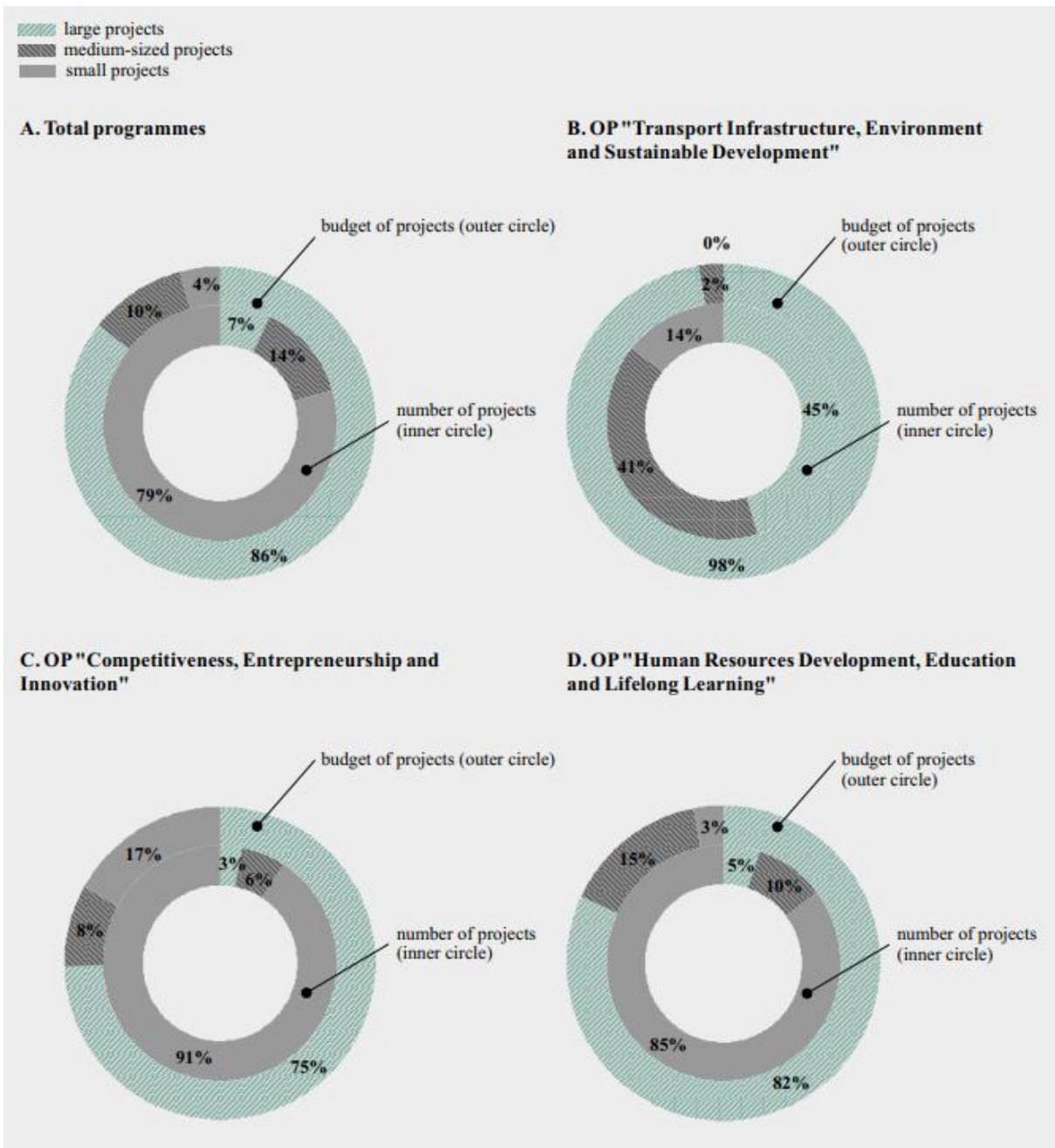

σύγκριση με τα άλλα μεγάλα τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Αυτό αποδεικνύεται επίσης από το γεγονός ότι τα δέκα έργα με τον υψηλότερο προϋπολογισμό που περιλαμβάνονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» αντιπροσώπευαν περίπου το 45% των αναλήψεων υποχρεώσεων δημόσιων δαπανών για το εν λόγω Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, ενώ για τα άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα το ποσοστό αυτό ήταν κατά μέσο όρο περίπου 60%. Γενικότερα, τα στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τον Μάρτιο του 2018 υποδηλώνουν ότι η υψηλότερη απορρόφηση κονδυλίων της Ε.Ε. σημειώθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (49%), το οποίο συνδύαζε ικανοποιητικό βαθμό επιλογής έργων με υψηλό βαθμό υλοποίησης έργων (πίνακας 3.1) (Vasardani & Dimitropoulou, 2018).

Πίνακας 3.1 Πορεία έγκρισης και υλοποίησης των τριών μεγαλύτερων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων

OPERATIONAL PROGRAMME	Approval rate	Implementation rate
Transport Infrastructure, Environment and Sustainable Development	HIGH	LOW
Competitiveness, Entrepreneurship and Innovation	LOW	MEDIUM
Human Resources Development, Education and Lifelong Learning	MEDIUM	HIGH

Πηγή: Vasardani & Dimitropoulou (2018: 44)

Διάγραμμα 3.1 Αριθμός και μέγεθος των επιλεγμένων έργων, από το σύνολο των 21.779 έργων που εγκρίθηκαν έως τον Μάρτιο του 2018, καθώς και ποσοστά απορρόφησης της χρηματοδότησης ανά τομέα

Πηγή: Vasardani & Dimitropoulou (2018: 43)

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» περιελάμβανε μεγάλο αριθμό μικρότερων έργων που συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο με πολιτικές για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της ύφεσης και την προστασία των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, στο πλαίσιο των οποίων οι δράσεις μπορεί να είναι ευκολότερο να ολοκληρωθούν και οι σχετικές δαπάνες μπορεί να είναι ευκολότερο να πιστοποιηθούν. Εξετάζοντας τα δέκα μεγαλύτερα έργα από άποψη προϋπολογισμού που περιλαμβάνονταν στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» έως τον Μάρτιο του 2018, ενδεικτικά παραδείγματα επιτυχημένων δράσεων κοινωνικής πολιτικής είναι τα επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης ορισμένου χρόνου για ανέργους και νέους, καθώς και η κατανομή θέσεων σε δημόσιους και ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, συμβάλλοντας όλα στην ενίσχυση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και σε υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, καθώς και στην οικονομική στήριξη οικογενειών χαμηλού εισοδήματος. Αντίθετα, το πρόγραμμα κατάρτισης και πιστοποίησης ανέργων σε κλάδους αιχμής υστερεί σημαντικά (Vasardani & Dimitropoulo, 2018).

3.4 Περίοδος 2021-2027

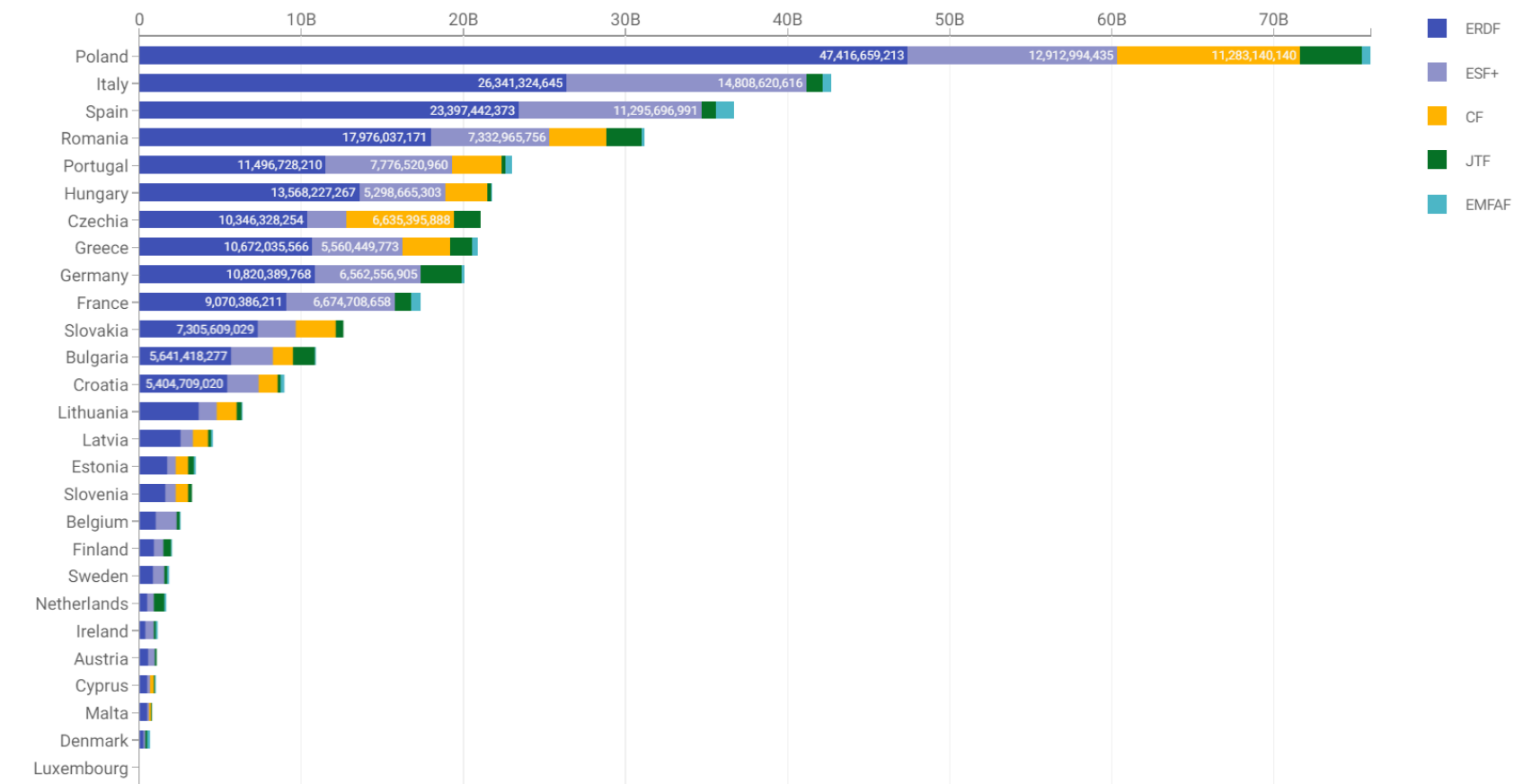
Στις 2 Μαΐου 2018 δημοσιεύθηκε η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027. Η Επιτροπή, μέσω αυτού του πλαισίου, προώθησε έναν συνδυασμό μέτρων τόσο από την πλευρά των εσόδων όσο και από την πλευρά των δαπανών, δηλαδή υψηλότερες συνεισφορές, εξοικονομήσεις και ανακατανομές μεταξύ των τομέων χρηματοδότησης, καθώς και βελτιστοποίηση της απορρόφησης των κονδυλίων, εστιάζοντας σε τομείς στους οποίους οι πόροι της Ε.Ε. μπορούν να έχουν ισχυρότερο αντίκτυπο από τις εθνικές δημόσιες δαπάνες. Πιο αναλυτικά, το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το νέο ΠΔΠ προτείνει ανακατανομή των δαπανών προς: α) τεχνολογία β) επενδύσεις στον ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας και σε δίκτυα και γ) προγράμματα για τη νεολαία, καθώς και για το περιβάλλον και το κλίμα. Ταυτόχρονα, προτείνει μειώσεις των μεταφορών στο πλαίσιο της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και των προγραμμάτων της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής. Επιπλέον, όπως προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η περιφερειακή πολιτική αναμένεται να διαδραματίσει ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στη

στήριξη των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και της μακροπρόθεσμης ένταξης των μεταναστών (Vasardani & Dimitropoulo, 2018).

Το Νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 αποτελεί το πρώτο Πρόγραμμα στην Ε.Ε. με χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο σε προϋπολογισμό Πρόγραμμα του ΕΣΠΑ. Το Νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 είναι η Συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ελλάδας για χρηματοδότηση μέσω των εξής Ταμείων:

- Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (European Regional Development Fund, ERDF)
- Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (European Social Fund+ (ESF+))
- Ταμείο Συνοχής (Cohesion Fund)
- Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (Just Transition Fund (JTF))
- Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund, EMFAF)

Σε ότι αφορά τα κονδύλια ανά χώρα της Ε.Ε. και ανά Ταμείο, αυτά αποτυπώνονται στο ακόλουθο διάγραμμα 3.2. Όπως φαίνεται, τα περισσότερα κονδύλια απορροφά η Πολωνία. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 8^η θέση.

Διάγραμμα 3.2 Τα κονδύλια ανά χώρα της Ε.Ε. και ανά Ταμείο, για την περίοδο 2021-2027

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-Adopted-National-Partnership-Agreements/4jua-76d5/>

Για την Ελλάδα, το τομεακό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2021-2027 με τίτλο «Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή», είναι δημόσιας δαπάνης 4.161.594.205 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 3.324.519.361 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 837.074.844 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή. Το εν λόγω Πρόγραμμα θα υποστηρίξει το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας και ιδιαίτερα όπου εντοπίζονται αυξημένες ανάγκες, όπως στους τομείς της απασχόλησης, εκπαίδευσης και κοινωνικών πεδίων, καθώς και των πολιτικών του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Καίριος στόχος είναι να συνεισφέρει καθοριστικά τα επόμενα χρόνια στη μείωση της ανεργίας και κυρίως των νέων, γυναικών και ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, καθώς και στην αναβάθμιση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, για την ενίσχυση των δεξιοτήτων από τον σχολικό/ μαθητικό/ φοιτητικό πληθυσμό. Ενδεικτικές δράσεις του Προγράμματος για την Παιδεία αποτελούν οι εξής (Βούγιας, 2022):

- Επέκταση του ωραρίου λειτουργίας των ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων, για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των γονέων-κηδεμόνων στην αγορά εργασίας, τη στήριξη του οικογενειακού εισοδήματος και την πρόσβαση όλων των μαθητών σε ένα δωρεάν και ποιοτικό σχολικό πρόγραμμα με ίσες ευκαιρίες μάθησης
- Υποστήριξη Εργαστηρίων Δεξιοτήτων για μαθητές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Συμπεριληπτική εκπαίδευση για μαθητές με αναπηρία: προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στην κατεύθυνση της πλήρους ανάπτυξης της ενταξιακής εκπαίδευσης
- Πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού σε δικαιούχους διεθνούς προστασίας με στόχο την ενίσχυση της ενταξιακής τους διαδικασίας
- Ενίσχυση Μαθητείας νέων έως 29 ετών (μεταλυκειακό έτος ΕΠΑΛ)
- Λειτουργία Γραφείων Επαγγελματικής Ανάπτυξης & Σταδιοδρομίας – ΓΕΑΣ

3.5 Σημαντικά εκπαιδευτικά έργα μέσω ΕΣΠΑ

Ενδεικτικά έργα που χρηματοδοτήθηκαν και υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο των Προγραμμάτων ΕΣΠΑ 2007-2013 και 2014-2020 είναι τα εξής (espa.gr, 2023):

- Κατασκευή σχολείου που στεγάζει 150 μαθητές σε 10 αίθουσες διδασκαλίας στην περιοχή των Καμποχωρίων της Χίου.
- Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- Διαδραστική αλληλεπίδραση μαθητών στα Δημοτικά Σχολεία με τον κόσμο της Όπερας
- Βιοκλιματική αναβάθμιση του 8ου Δημοτικού Σχολείου Συκεών Θεσσαλονίκης, μέσω του βιοκλιματικού σχεδιασμού του και της αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Πίνακας 3.2 Έργα ΕΣΠΑ 2014-2020 για την εκπαίδευση

Τεχνική Βοήθεια Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) [MIS: 5001259]
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης για την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες [MIS: 5000939]
Επιστημονική υποστήριξη σχεδιασμού εξειδίκευσης δράσεων ΠΕΣ [MIS: 5001036]
Καθολικός σχεδιασμός και ανάπτυξη προσβάσιμου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού [MIS: 5001313]
Πιλοτικές παρεμβατικές δράσεις υποστήριξης μουσουλμανοπαίδων στα νηπιαγωγεία της Θράκης [MIS: 5003740]
Παρεμβάσεις επιμόρφωσης για την ενίσχυση των σχολικών δομών του εκπαιδευτικού συστήματος [MIS: 5004204]
Αναβάθμιση της Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης [MIS: 5007907]
Αναβάθμιση των Ιεροσπουδαστηρίων – Παιδαγωγική υποστήριξη της διδασκαλίας του Κορανίου σε μαθητές - μέλη της Μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης [MIS: 5007902]
Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών/ εκπαιδευτών σε θέματα Μαθητείας [MIS: 5008057]
Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και εφαρμογή των ψηφιακών

τεχνολογιών στη διδακτική πράξη (Επιμόρφωση Β' επιπέδου Τ.Π.Ε.) [MIS: 5000065]
Αναβάθμιση περιεχομένου σπουδών στη Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση και στο Μεταλυκειακό έτος-τάξη μαθητείας [MIS: 5027220]
ΕΠΑΛ: Υλοποίηση της Επιμόρφωσης [MIS: 5022549]
Επιμόρφωση σε πρακτικές υποστήριξης των μαθητών και των μαθητριών στο πλαίσιο της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας (ΔΔ) [MIS: 5032906]
Αναβάθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών και Δημιουργία Εκπαιδευτικού Υλικού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης [MIS: 5035542]
Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα ΠΣ και το εκπαιδευτικό υλικό Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης [MIS: 5035543]

Πηγή: ΙΕΠ (2023)

Συμπεράσματα

Πεδίο μελέτης της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η έννοια της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση, ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα σήμερα, όπου έχουν μειωθεί πολύ οι μακροπρόθεσμες επενδύσεις που απαιτούνται για τον μετασχηματισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων. Η εργασία είχε ως σκοπό να παρουσιάσει το ζήτημα της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση, μέσα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και την αξιοποίηση στατιστικών δευτερογενών δεδομένων.

Αρχικό σημείο μελέτης της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η εκπαίδευση, της οποίας η δυναμική και η σπουδαιότητα έχουν επισημανθεί ευρέως στη βιβλιογραφία. Η εκπαίδευση διακρίνεται σε τυπική, σε μη τυπική και σε άτυπη, τρεις μορφές που συνιστούν συμπληρωματικά και αλληλοενισχυόμενα στοιχεία μιας διαδικασίας διά βίου μάθησης. Στη συνέχεια, έγινε λόγος για τον όρο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο ενσωματώνει διάφορα στοιχεία, καθένα με τη δική του δομή και όλα μαζί οριοθετούν τον τρόπο οργάνωσης του. Τα οργανωτικά μοντέλα των εκπαιδευτικών συστημάτων της πρωτοβάθμιας και κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη, όπως φάνηκε από την ανάλυση του θέματος, είναι τρία: η ενιαία δομή εκπαίδευσης, η παροχή κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος και η διαφοροποιημένη κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθένα με τα δικά του χαρακτηριστικά γνωρίσματα. Η δομή και διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος περιλαμβάνει διάφορες βαθμίδες, από την υποχρεωτική εκπαίδευση έως την ανώτατη, καθώς και την εκπαίδευση ενηλίκων. Επίσης, περιλαμβάνει και την κατ' οίκον διδασκαλία για συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Η Ελλάδα ακολουθεί το μοντέλο παροχής κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος, όπως διάφορες χώρες της Δυτικής και Νότιας Ευρώπης. Αντίθετα, τα συστήματα ενιαίας δομής εκπαίδευσης συναντώνται στο βόρειο και ανατολικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ τα συστήματα διαφοροποιημένης κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συναντώνται στη Γερμανία, στην Αυστρία, στη Λιθουανία, στο Λουξεμβούργο και στις Κάτω Χώρες. Επίσης, σε ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης συνυπάρχουν το μοντέλο παροχής κοινού βασικού αναλυτικού προγράμματος και το μοντέλο ενιαίας δομής εκπαίδευσης, όπως στην Τσεχική Δημοκρατία.

Η ανάλυση εστίασε στη συνέχεια στις μεθόδους χρηματοδότησης. Η χρηματοδότηση της εκπαίδευσης μπορεί να είναι έμμεση (μέσω της φορολογίας), άμεση (από τους εκπαιδευόμενους) ή να βασίζεται σε δωρεές εν ζωή, σε κληροδοτήματα ή σε εισφορές από ιδεολόγους, πολιτικά δραστηριοποιημένους κλπ. Σήμερα, η σημασία της διασφάλισης επαρκών επενδύσεων για την εκπαίδευση γίνεται όλο και μεγαλύτερη, καθώς οι χώρες προσπαθούν να ανακάμψουν από τις επιπτώσεις της πανδημίας και να επιταχύνουν τη μάθηση για όλα τα παιδιά, ειδικά τα φτωχότερα και πιο περιθωριοποιημένα. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να διασφαλιστούν οι τρεις πτυχές της χρηματοδότησης της εκπαίδευσης: η επάρκεια, η αποτελεσματικότητα και η ισότητα, μέσα από επαρκείς, δίκαιες και αποτελεσματικές εκπαιδευτικές επενδύσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Από την ανάλυση των μοντέλων χρηματοδότησης για την Ευρώπη, φάνηκε πως τα βασικά μοντέλα χρηματοδότησης των σχολικών μονάδων στις χώρες της Ε.Ε. χαρακτηρίζονται από δυο κριτήρια: α) πόσα και ποια επίπεδα διοίκησης εμπλέκονται στις μεταβιβάσεις των σχετικών οικονομικών πόρων και β) τι είδους δαπάνες αφορούν αυτές οι μεταβιβάσεις. Από την μελέτη των στατιστικών στοιχείων διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία σε επίπεδο Ε.Ε. σχετικά με τον τρόπο της μεταβίβασης των πόρων. Παρόλα αυτά, στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. υφίσταται ένας αλγόριθμος με βάση τον οποίο υπολογίζονται οι πόροι που πρέπει να μεταβιβαστούν σε μια σχολική μονάδα, με βάση το πλήθος των μαθητών που φοιτούν σε μια σχολική μονάδα ή/και το πλήθος των εκπαιδευτικών που υπηρετούν σε αυτήν. Ο αλγόριθμος αυτός ισχύει για τις δαπάνες μισθοδοσίας του διδακτικού προσωπικού και για τις λειτουργικές δαπάνες και τα αγαθά, αλλά όχι για τις κεφαλαιουχικές δαπάνες. Συχνά – πλην όμως της Ελλάδας – λαμβάνονται επιπλέον κριτήρια υπόψη για τη διαμόρφωση του αλγορίθμου όπως τα χαρακτηριστικά της επιμέρους σχολικής μονάδας καθώς και του είδους των μαθητών που φοιτούν σε αυτή.

Αναφορικά με τη δημόσια χρηματοδότηση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, φάνηκε από την ανάλυση του θέματος πως αξιοποιούνται τρεις πηγές χρηματοδότησης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια βαθμίδα: ο τακτικός προϋπολογισμός του Υπουργείου Παιδείας, το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και τα ποσά των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, δηλαδή των Δήμων και των Περιφερειών Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι τρόποι χρηματοδότησης είναι οι εξής: α) χρηματοδότηση εισροών, β) χρηματοδότηση διαδικασίας, γ) χρηματοδότηση εκροών. Η επιχορήγηση καθορίζεται με άξονα αντικειμενικά και γενικά κριτήρια (κανονιστική επιχορήγηση) και με

άξονα τον προτεινόμενο προϋπολογισμό από το Υπουργείο Παιδείας (αποζημιωτικού τύπου επιχορήγηση). Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, από την πρωτοβάθμια έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση, η Ελλάδα δαπανά 6146 δολάρια ΗΠΑ ετησίως ανά μαθητή/σπουδαστή/ φοιτητή πλήρους φοίτησης, σε σύγκριση με τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που είναι 12647 δολάρια ΗΠΑ. Οι δαπάνες ανά μαθητή/ σπουδαστή/ φοιτητή ισοδυναμούν με το 20% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που είναι 27%. Παρόμοια, από τα στοιχεία της Eurostat, διαφαίνεται πως υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. όσον αφορά τη σημασία των δαπανών για την εκπαίδευση, με την Ελλάδα να βρίσκεται χαμηλά στην κατάταξη (4,1% του ΑΕΠ), αρκετά κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. (4,8 % του ΑΕΠ). Διαφαίνεται λοιπόν ότι οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση στη χώρα μας χρήζουν άμεσης βελτίωσης. Τέλος, σχετικά με τις ιδιωτικές δαπάνες για την εκπαίδευση, δηλαδή τις δαπάνες που χρηματοδοτούνται από ιδιωτικές πηγές όπως νοικοκυριά και άλλοι ιδιωτικοί φορείς, οι περισσότερες ιδιωτικές δαπάνες για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ε.Ε. αφορούν την Ολλανδία, ενώ οι λιγότερες αφορούν τη Σουηδία. Η Ελλάδα βρίσκεται περίπου στη μέση της κατάταξης. Αναφορικά με τις ιδιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι περισσότερες αφορούν την Ολλανδία και οι λιγότερες τη Ρουμανία. Η Ελλάδα βρίσκεται χαμηλά, στην 5^η θέση από το τέλος της κατάταξης.

Το τελευταίο μέρος της ανάλυσης αφορούσε την απορρόφηση του ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος. Το ΕΣΠΑ συνίσταται από τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα και Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, και έχει υλοποιηθεί έως τώρα σε δυο φάσεις. Την περίοδο 2007 – 2013, ο συνολικός προϋπολογισμός του Προγράμματος έφτασε τα 39,4 δις ευρώ, εκ των οποίων 20,4 δις ευρώ από Κοινοτική Συνδρομή, 11,5 δις ευρώ από Εθνική Δημόσια Δαπάνη και 7,5 δις ευρώ από Ιδιωτική Συμμετοχή. Οι στόχοι του για την εκπαίδευση αφορούσαν την αύξηση των πόρων για την παιδεία, τη μείωση του αριθμού των μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, την επιμόρφωση και πιστοποίηση των εκπαιδευτικών στη χρήση ΤΠΕ, την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς και δράσεις δια βίου μάθησης, παροχή ευκαιριών κατάρτισης και απασχόλησης στους άνεργους νέους, κατάρτιση εργαζομένων, στήριξη ευπαθών ομάδων και ανέργων σε προγράμματα κατάρτισης και προώθησης στην αγορά εργασίας. Την περίοδο 2014-2020, διατέθηκαν στην Ελλάδα 21 δισεκατομμύρια ευρώ, με το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,

Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» να λαμβάνει προϋπολογισμό 2 δισ. ευρώ (13% των συνολικών πιστώσεων), για την υλοποίηση δράσεων με στόχο τη στήριξη της δημιουργίας βιώσιμης απασχόλησης, την προώθηση της ενεργού ένταξης στην αγορά εργασίας και την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος. Σε ότι αφορά τα έργα, υπήρξε υψηλότερη απορρόφηση κονδυλίων της Ε.Ε. από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (49%), το οποίο συνδύαζε ικανοποιητικό βαθμό επιλογής έργων με υψηλό βαθμό υλοποίησης έργων. Σήμερα, είναι σε φάση υλοποίησης το Νέο ΕΣΠΑ 2021-2027, που αποτελεί το πρώτο Πρόγραμμα στην Ε.Ε. με χρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο σε προϋπολογισμό Πρόγραμμα του ΕΣΠΑ. Για την Ελλάδα, το τομεακό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ 2021-2027 με τίτλο «Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή», είναι δημόσιας δαπάνης 4.161.594.205 ευρώ, εκ των οποίων το ποσό των 3.324.519.361 ευρώ είναι η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και 837.074.844 ευρώ είναι η Εθνική συμμετοχή. Το εν λόγω Πρόγραμμα θα υποστηρίξει το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας και ιδιαίτερα όπου εντοπίζονται αυξημένες ανάγκες, συμπεριλαμβάνοντας τον τομέα της εκπαίδευσης.

Συμπερασματικά, από την παρούσα μελέτη τονίσθηκε η σημασία της χρηματοδότησης στην εκπαίδευση και φάνηκε πως η αξιοποίηση του ΕΣΠΑ ως μέσο χρηματοδότησης του εκπαιδευτικού συστήματος αναδεικνύεται ως ευεργετική, καθώς έχει επιφέρει σημαντικούς πόρους και θετικά αποτελέσματα στην εκπαίδευση. Ωστόσο, οι ανάγκες του εκπαιδευτικού μας συστήματος παραμένουν μεγάλες, θέτοντας ως άμεση προτεραιότητα τις ουσιαστικές και συνεχείς επενδύσεις από την Πολιτεία και τους λοιπούς αρμόδιους φορείς για τον μετασχηματισμό της εκπαίδευσης. Χρειάζεται λοιπόν εστίαση πάνω στο ζήτημα της χρηματοδότησης, ώστε να διασφαλιστεί η βέλτιστη κατανομή, χρήση και λογοδοσία των πόρων για την επίτευξη μιας βιώσιμης, ποιοτικής εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά και τους νέους. Αυτό θα πρέπει να αποτελεί θεμελιώδη άξονα της εκάστοτε εθνικής κυβερνητικής πολιτικής αλλά και της Ευρωπαϊκής Ατζέντας. Τέλος, μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει τα ζητήματα αυτά, μέσω ποσοτικής έρευνας ερωτηματολογίου, αποτυπώνοντας τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη χρηματοδότηση της παιδείας από το ελληνικό κράτος και τις επιπτώσεις σε παιδιά, εκπαιδευτικούς, γονείς και κοινότητα ευρύτερα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αβραντίνης, Α. (2018). *Παιδεία: Τι πληρώνουν οι Έλληνες; Υπολογισμός κόστους ανά μαθητή στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα (Δημόσια και Ιδιωτική δαπάνη)*. ΚΕΦΙΜ.

Βούγιας, Β. (2022). *Νέο ΕΣΠΑ 2021-2027 για την Παιδεία: Ενδεικτικές δράσεις του Προγράμματος*. Διαθέσιμο στις 21/11/2023 από: <https://www.especial.gr/neo-espas-2021-2027-gia-thn-paideia-endeiktikes-drasesis-tou-programmatos/>

Γκόβαρης, Χ. (2011). *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

espa.io (2016). *ΕΣΠΑ. Τι είναι*. Διαθέσιμο στις 21/11/2023 από: <https://espa.io/espa-ti-einai/>

espa.gr (2023). *Projects*. Διαθέσιμο στις 21/11/2023 από: <https://www.espa.gr/en/Pages/BestPractices.aspx?sectors=Education%20-%20Training>

espa.gr (2008). *ΕΣΠΑ 2007-2013. Ποιότητα ζωής για όλους*. Διαθέσιμο στις 21/11/2023 από: http://2007-2013.espa.gr/en/Documents/060208_enimerotiko_fulladio_ESPA.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023). *Οργάνωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος και της Δομής του*. Διαθέσιμο στις 7/9/2023 από: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/el/national-education-systems/greece/organosi-toy-ekpaideytikoy-systimatos-kai-tis-domis-toy>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2023). *Χρηματοδότηση στην εκπαίδευση*. Διαθέσιμο στις 9/10/2023 από: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/el/national-education-systems/greece/hrimatodotisi-tis-prosholikhis-kai-tis-sholikhis-ekpaideysis>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκός Εκτελεστικός Οργανισμός Εκπαίδευσης και Πολιτισμού, Motiejūnaitė-Schulmeister, A., Sicurella, A. and Birch, P. (2022). *Η δομή των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων 2022/2023: σχηματικά διαγράμματα*. Birch, P.(editor). Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/10167>

Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2023). *Έργα ΕΣΠΑ 2014-2020*. τελευταία επίσκεψη την 22/11/2023 από: <https://www.iep.edu.gr/el/erga-espa-2014-2020>

ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ (2017). *2017-18: Τα βασικά μεγέθη της εκπαίδευσης*. Αθήνα. τελευταία επίσκεψη την 7/9/2023 από: https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2018/05/ΕΤΕΚΤΗ_2017-28.pdf

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2010). *Χρηματοδότηση της εκπαίδευσης*. τελευταία επίσκεψη την 9/10/2023 από: <https://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/tomos-a-kefalaiο-3ο-part-2.pdf>

Νικολαΐδης, Η. (2016). *ΕΣΠΑ: Μια Περίεργη, Πολύτιμη, Πολύπλοκη Ιστορία*. τελευταία επίσκεψη την 20/11/2023 από: <https://www.dianeosis.org/2016/02/espa-main/>

Νικολαΐδης, Η. (2016). *Η Δομή Του ΕΣΠΑ 2007-2013*. τελευταία επίσκεψη την 20/11/2023 από: <https://www.dianeosis.org/2016/01/domi-espa/>

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο (2023). *Η δομή και διάρθρωση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος*. τελευταία επίσκεψη την 7/9/2023 από: <https://blogs.sch.gr/sep2gymich/2016/02/05/to-elliniko-ekpaideytiko-systima/>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2022). *Νέο Σχολικό και Ακαδημαϊκό Έτος 2022-23 Συνέντευξη Τύπου Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων 07/09/2022*. τελευταία επίσκεψη την 7/9/2023 από: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2022/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B5%CC%81%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7_%CE%A4%CF%85%CC%81%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%9D_%CE%9A%CE%B5%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CC%81%CF%89%CF%82_7_9_2022.pdf

Χαλκιώτης, Δ., Βίκη, Α., Παπάνης, Ε., & Γιαβρίμης, Π. (2008). Μοντέλα Χρηματοδότησης στην Ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και Αποδοτικότητα. *Σύγχρονη Κοινωνία, Εκπαίδευση και Ψυχική Υγεία (ΣΚΕΨΥ)*, 1, 279- 292.

Ξένη

Chazan, B. (2022). What Is “Education”? In: *Principles and Pedagogies in Jewish Education*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-83925-3_3

europa.eu (2023). *Adopted National Partnership Agreements*. Online 23 November 2023 from: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-Adopted-National-Partnership-Agreements/4jua-76d5/>

Council of Europe (2023). *Definitions*. Online 7 September 2023 from: <https://www.coe.int/en/web/european-youth-foundation/definitions>

Cremin, L.A. (1976). *Public Education*. New York: Basic Books.

Directorate of Evaluation, Forecasting and Performance monitoring (2020). *Education in Europe: Key Figures*. Paris: Aurélie Bernardi.

Education GPS, OECD (2023). *Greece. Overview of the education system (EAG 2023)*. Online 9 October 2023 from: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=GRC&treshold=5&topic=EO>

European Commission (2013). *Public financing of education in EU countries: A cross-country systematic analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eurostat (2023). *Government expenditure on education*. Online 9 October 2023 from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_expenditure_on_education

Gvelesiani, I. (2013). Ancient and contemporary educational systems (significance of past in the formation of future). *European Scientific Journal*, 4, 168-172. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=aeebbd43a3ca75e5b2de1aec6b98ecd9068baefc#page=180>

Hatos, A. (2014). Educational System. In: Michalos, A.C. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_844

Javed, A. (2023). *What is Educational System definition/concept*. Online 7 September 2023 from: <https://englopedia.com/what-is-educational-system/>

Jenkins, R. (2023). *Transforming education with equitable financing. Equitable education financing decreases learning poverty*. Online 9 October 2023 from: <https://www.unicef.org/blog/transforming-education-equitable-financing>

Levačić, R. (2008). Funding schools by formula. In *Governance and performance of education systems* (pp. 205-245). Springer, Dordrecht.

Noddings, N. (2007). Aims, goals, and objectives. *Encounters in Theory and History of Education*, 8, 7–15. <https://doi.org/10.24908/eoe-ese-rse.v8i0.571>

OECD (2023). *Private spending on education*. Online 9 October 2023 from: <https://data.oecd.org/eduresource/private-spending-on-education.htm>

Trading Economics (2023). *Greece - Public Spending On Education, Total (% Of GDP)*. Online 9 October 2023 from: <https://tradingeconomics.com/greece/public-spending-on-education-total-percent-of-gdp-wb-data.html>

United Nations (2023). *Financing education Investing more, more equitably and more efficiently in education*. Online 9 October 2023 from: <https://www.un.org/en/transforming-education-summit/financing-education>

United Nations Development Programme (2023). *Sustainable development goals*. Online 9 October 2023 from: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>

Vasardani, M., & Dimitropoulou, D. (2018). The utilisation of EU structural funds in Greece. *Economic Bulletin, Bank of Greece*, 47, 31-55.

Webb, M., Kuntuova, I. and Karabayeva, A. (2018). The role of education in realising youths' human capital: social philosophical analysis, *Ensaio: Avaliação e Políticas Públicas em Educação*, 26(100), 968-985. <https://doi.org/10.1590/S0104-40362018002601727>